

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Kilder til mening hos ungdom utsatt for omsorgssvikt

En litteraturstudie

Elise Bakke

Veileder

Professor Lars Johan Danbolt

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, Vår 2015

AVH501: Masteravhandling (30 ECTS)

Master i Diakoni

Forord

Jeg vil med dette forordet først og fremst takke min veileder, Lars Johan Danbolt, for all oppmuntring, entusiasme, gode råd og kloke ord. Din gode veiledning gjennom denne prosessen har vært avgjørende for min motivasjon og engasjement. Jeg vil også takke mine medstudenter på Menighetsfakultetet, for støttende oppmuntringer, god humor og et viktig fellesskap gjennom disse fem månedene. Nå er fem års skolegang over, og jeg avslutter med dette en mastergrad i diakoni. Arbeidet med avhandlingen har gitt meg innsikt i en tematikk jeg anser som betydningsfull, og som vil gi meg inspirasjon videre i arbeidslivet.

Sammendrag

Temaet for avhandlingen er ungdom utsatt for omsorgssvikt, og deres opplevelse av mening. Avhandlingen tilnærmer seg spørsmålet *hvordan kilder til mening kan forstås i relasjon til resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt*, og ser altså på hvordan meningsopplevelse og kilder til mening kan ha sammenheng med hvordan ungdom tross store belastninger, kan klare seg senere i livet, altså vise tegn til resiliens. Metoden for avhandlingen er kvalitativ innholdsanalyse, ved en deduktiv tilnærming, hvor måleinstrumentet *The Sources of Meaning and Meaning in Life Questionnaire* (SoMe) knyttes til et studie gjort av Hauser et al. (2006) omkring resiliente ungdom utsatt for omsorgssvikt. Med utgangspunkt i måleinstrumentet SoMe analyseres kilder til mening hos ungdommene i dette materialet. Innholdsanalysen viser at det er en samvariasjon mellom ungdommenes anvendelse av kilder til mening og sentrale faktorer for resiliens. Dette viser at opplevelse av mening er en overordnet dimensjon ved livet, som berører sentrale faktorer for resiliens. Med bakgrunn i dette argumenteres det for måleinstrumentet SoMe som en ressurs i møte med ungdom utsatt for omsorgssvikt, og sentralt for resiliensfremmende arbeid med gruppa både i barnevernet og i en diakonal sammenheng.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1. Innledning	1
1.1 <i>Bakgrunn for valg av tema</i>	1
1.1.1 Hvorfor se på mening og kilder til mening?	1
1.1.2 Hvorfor ungdom utsatt for omsorgssvikt og resiliens?	2
1.1.3 Relevans for diakoni.....	3
1.2 <i>Problemstilling</i>	4
1.3 <i>Begrepsavklaringer</i>	4
1.3.1 Opplevelse av mening og kilder til mening.....	4
1.3.2 Ungdom utsatt for omsorgssvikt.....	5
1.3.3 Resiliens	5
1.4 <i>Plassering i fagfelt og valg av litteratur</i>	6
1.4.1 Valg av teoretisk bakgrunnskunnskap	6
1.4.2 Valg av materiale	6
1.4.3 Valg av analyseverktøy	7
1.5 <i>Oppbygning av oppgaven</i>	8
Kapittel 2. Metode	9
2.1 <i>Bakgrunn for valg av metode</i>	9
2.2 <i>Oppgavens fremgangsmåte gjennom kvalitativ innholdsanalyse</i>	9
2.3 <i>Metodiske vurderinger</i>	10
Kapittel 3. Teori	12
3.1 <i>Mening og meningssøken</i>	12
3.1.1 Teoretiske perspektiv på mening.....	12
3.1.2 Schnells forståelse av mening	14
3.2 <i>Ungdom utsatt for omsorgssvikt</i>	16
3.2.1 Former for omsorgssvikt.....	16
3.2.2 Konsekvenser av omsorgssvikt	17
3.2.3 Forekomst av omsorgssvikt.....	17
3.2.4 Omsorgsovertakelse og plasseringsalternativer	18
3.3 <i>Resiliens</i>	19
3.3.1 Begrepet resiliens.....	19
3.3.2 Resiliensforskning.....	20
3.3.3 Beskyttelsesfaktorer	21
3.3.4 Sammenhenger mellom opplevelse av mening og resiliens	22
Kapittel 4. Materiale	24
4.1 <i>Out of the Woods – Tales of Resilient Teens</i>	25
4.1.1 Bakgrunnen for studiet.....	26
4.2 <i>Presentasjon av case; personer som utvikler resiliens</i>	27
4.2.1 Pete.....	27
4.2.2 Rachel.....	29
4.2.3 Sandy	31
4.2.4 Billy	33
Kapittel 5. Analyseverktøy	35
5.1 <i>Måleinstrumentet The Sources of Meaning and Meaning in Life Questionnaire (SoMe)</i>	35
5.1.1 Selvtranscendens.....	37
5.1.2 Selvaktualisering	38
5.1.3 Orden og struktur.....	39

5.1.4 Relasjoner og velvære	40
5.2 Operasjonalisering av SoMe.....	41
Kapittel 6. Analyse.....	44
6.1 Selvtranscendens.....	44
6.1.1 Religiøsitet.....	44
6.1.2 Generativitet og sosial forpliktelse	45
6.1.3 Selvinnsikt.....	45
6.2 Selvaktualisering.....	46
6.2.1 Utvikling og kunnskap.....	46
6.2.2 Kreativitet.....	47
6.2.3 Individualisme.....	47
6.3 Orden og struktur.....	48
6.3.1 Praktiskhet.....	48
6.3.2 Hensikt, fornuft og moral	48
6.4 Relasjoner og velvære.....	49
6.4.1 Fellesskap.....	49
6.4.2 Omsorg.....	50
6.4.3 Oppmerksomhet.....	50
6.5 Sammenfatning av analysen	51
Kapittel 7. Diskusjon.....	52
7.1 Kritiske refleksjoner ved analysen.....	52
7.2 Relasjonen mellom kilder til mening og resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt	53
7.3 Betydningen av SoMe i møte med ungdom utsatt for omsorgssvikt.....	56
7.3.1 Anvendelsen av SoMe	57
7.3.2 Kilder til mening hos ungdom utsatt for omsorgssvikt – en diakonal utfordring og mulighet.....	58
Kapittel 8. Konklusjon og avsluttende refleksjoner	60
Referanser.....	62
Vedlegg 1.....	67

Kapittel 1. Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

1.1.1 Hvorfor se på mening og kilder til mening?

Psykiateren Viktor Frankl er kjent for sin uttalelse om mening som en livsnødvendighet (Frankl 1963 referert i Yalom 2011:518). I boka *Man's search for meaning* (1992) beskriver han hvordan det å oppleve mening ble avgjørende for hans overlevelse i konsentrasjonsleir under andre verdenskrig. Frankl hevdet menneskets søken etter mening er den primære livsmotivasjon (Frankl 1992:105), og at dette handler om den enkeltes vilje til å strebe etter og kjempe for noe som har verdi utenfor oss selv (Frankl 1994:32-39). Ved hjelp av ulike måleinstrumenter på meningsopplevelse har man funnet at mening har en positiv virkning på menneskets psykiske velvære og livskvalitet (Schnell 2009:483). Samtidig har man sett at fravær av mening kan stå i sammenheng med ulike psykiske problemer, som depresjon og angst, og være knyttet til selvmord (Schnell 2009:483). Det viser seg altså at mening og meningsløshet kan spille en avgjørende rolle i forståelsen av menneskets psykiske helse.

Schnell & Keenan (2013:101) hevder vi i dagens samfunn står ovenfor en ”avtradisjonisering”, der individualisme og personlig religiøsitet fører til at grunnleggende religiøse tradisjoner mister sitt domene, og mennesket danner meningssystemer fra ulike impulser. Meningsopplevelse må derfor forstås i rammen av vår tids kontekst, der mening i større grad enn tidligere knyttes til det privatiserte selvet, interne ressurser og personlig spiritualitet (Schnell & Keenan 2013:101). Tatjana Schnells empiriske forskning på kilder til mening blir sentralt i denne sammenhengen. Hun har ved hjelp av måleinstrumentet *The Sources of Meaning and Meaning in Life Questionnaire (SoMe)*, funnet at mennesker tar i bruk 26 ulike typer kilder til mening, kategorisert i de fire domene selvtranscendens, selvaktualisering, orden og struktur og relasjoner og velvære (Schnell 2009:488). Disse kildene utgjør til sammen en helhetlig fremstilling av forhold som bidrar til meningsdannelse i moderne tid. Kildene beskrives av Schnell (2010:354) som komponenter i livet som motiverer engasjement, er retningsgivende og øker en persons opplevelse av betydning.

1.1.2 Hvorfor ungdom utsatt for omsorgssvikt og resiliens?

Jeg ønsker å knytte denne kunnskapen om menneskets behov for å oppleve mening i livet og forskning om kilder til mening til ungdom utsatt for omsorgssvikt. Jeg har selv engasjement i tematikken som sosionom og ansatt i en ungdomsinstitusjon. Ungdom utsatt for omsorgssvikt har gjennom oppveksten opplevd krenkende hendelser eller manglende trygghet. Nylig har det blitt utgitt en forskningsrapport om psykisk helse blant barn og unge i barnevernsinstitusjoner (Kayed et al. 2015). Resultatene fra denne rapporten viser at hele 76 % av ungdommene plassert i barnevernsinstitusjon hadde en psykiatrisk diagnose med funksjonsnedsettelse de siste tre månedene. Rapporten viser også at ungdommer i barnevernsinstitusjoner har lavere livskvalitet enn ungdommer i den generelle befolkningen og pasienter i barne- og ungdomspsykiatrien (Kayed et al. 2015:9). Med bakgrunn i denne kunnskapen, samt behovet for å forstå hvordan barn i barnevernet har det, påpekes det at det i dag er et stort behov for å sette fokus på livskvalitet i barnevernssammenheng (Kayed & Jozefiak 2015:17). Når forskning omkring mening i livet har vist seg positivt for menneskets psykiske velvære og livskvalitet (Schnell 2009:483), og det etterlyses et fokus på livskvalitet innenfor barnevernet, mener jeg det er behov å sette fokus på nettopp opplevelse av mening og kilder til mening for denne gruppa.

Møtet med personer utsatt for omsorgssvikt velger jeg å avgrense til ungdom. Ungdom er en sentral aldergruppe for barnevernet, og i følge Statistisk sentralbyrå er det flest i alderen 13-17 år som mottar tiltak fra barnevernet (Dyrhaug 2014). Av de som er plassert i institusjon viser det seg at hele 90 % er 13 år og eldre (Backe-Hansen et al. 2011 referert i Backe-Hansen et. al 2013:49).

I denne oppgaven er jeg opptatt av opplevelse av mening i livet som en positiv faktor for psykisk helse og livskvalitet. I sammenheng med dette velger jeg å knytte mening til begrepet resiliens. Resiliensforskning handler om å undersøke hva som spiller inn for at en person som står i risiko for negativ utvikling, likevel viser god fungering (Waaktaar & Christie 2000:18), og konsentrerer seg altså om prosesser som fremmer psykisk velvære (Borge 2010:17). Ungdom utsatt for omsorgssvikt er en gruppe resiliensforskningen er opptatt av, og forskning omkring resiliens kan fortelle om flere faktorer som påvirker disse ungdommenes evne til god tilpasning, tross belastninger (Masten 2014:148). Ved å knytte kilder til mening til kunnskapen om resiliens hos denne gruppen, ønsker jeg å få fram en forståelse av mulige

sammenhenger mellom resiliens og meningsopplevelse, og hvordan denne sammenhengen kan være betydningsfull i arbeid med denne gruppa. Schnells bidrag innenfor feltet mening har blitt sentralt innen religionspsykologi, og har blant annet blitt anvendt i en norsk undersøkelse av mening hos rusavhengige i en diakonal rusinstitusjon (Sørensen 2015). Å relatere Schnells kilder til mening etter måleinstrumentet SoMe til ungdom utsatt for omsorgssvikt har imidlertid ikke blitt gjort tidligere.

1.1.3 Relevans for diakoni

Avhandlingen er en master i diakoni, og det blir viktig å redegjøre for dette temaet som et diakonalt anliggende. Det er to viktige argumenter for dette. For det første er ungdom utsatt for omsorgssvikt en marginalisert gruppe, som diakonien har særlig ansvar for. Diakoni defineres etter kirkemøtet i 2007 som “kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet” (Kirkerådet 2008:7). I ”Plan for diakoni” påpekes det at kirkens diakoni har et spesielt ansvar ”der få eller ingen bryr seg” (Kirkerådet 2008:7), og som viktig arbeidsområde vises det til at ”familien er en sårbar størrelse. Barn og unge blir ekstra utsatt når omsorgspersoner har problem” (Kirkerådet 2008:17). Omsorgssvikt er altså en viktig tematikk som diakonien skal ha særlig fokus på. Ungdom er også en sentral målgruppe for kirken, blant annet gjennom ansvar for trosopplæring, konfirmasjon og lokalt ungdomsarbeid.

For det andre er tematikken meningsopplevelse og resiliens som vist knyttet til det som fremmer psykisk helse og livskvalitet. På årets kirkemøte er ”kirke og helse” en av sakene. I saksdokumentet poengteres det at kirken i de diakonale institusjonene og gjennom menighetenes arbeid driver et mangfoldig arbeid innenfor helse og omsorg (Kirkerådet 2014:1). I følge Kirkerådet (2014:6) er disse helserelaterte tjenestene en del av kirkens helhetlige oppdrag i verden, og også en sentral del av det diakonale oppdraget. Samtidig ser man i dagens samfunn at helseutfordringene endres, der utfordringene i større grad knyttes til psykososiale belastninger, og handler om prestasjonspress og behov for nærhet, fellesskap og anerkjennelse (Kirkerådet 2014:7). Kirken har derfor behov for å drøfte helsebegrepet i møte med dagens samfunn, og hevder at ”kirkens helseoppdrag må forstås i vid forstand: som helsefremmende arbeid, som hjelp til livsmestring, som medisinsk behandling og som omsorg for syke og skrøpelige” (Kirkerådet 2014:10). Kirkerådet (2014:10) peker videre på at målet med kirkens helseoppdrag kan knyttes til menneskets verdigrunnlag, og forventninger om

livsmestring og mening i livet. Kilder til mening blir her en viktig ressurs i for å møte kirkens helseoppdrag, og kan altså knyttes til ungdom utsatt for omsorgssvikt som en diakonal målgruppe.

1.2 Problemstilling

Med bakgrunn i disse argumentasjonene for tematikken har jeg valgt følgende problemstilling for oppgaven:

Hvordan kan kilder til mening forstås i relasjon til resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt?

I tilnærmingen til dette vil jeg også drøfte hvordan denne relasjonen kan ha betydning for arbeid med denne gruppa.

1.3 Begrepsavklaringer

Jeg vil nå kortfattet ta for meg de grunnleggende begrepene i oppgaven, både ved å vise til definisjoner og ved å avklare hva jeg forstår med begreps sammensetningene. En bredere utdypning vil komme under den teoretiske redegjørelsen for hvert begrep.

1.3.1 Opplevelse av mening og kilder til mening

Jeg baserer teori om mening og kilder til mening på Tatjana Schnells empiriske arbeid gjennom måleinstrumentet SoMe, og definerer derfor begrepene ut i fra hennes forståelse. Meningsopplevelse handler i denne sammenhengen om ”invested, committed living” (Ryff og Singers 1998 referert i Schnell 2011b:672). Å oppleve et meningsfullt liv beskrives videre som ”a fundamental sense of meaning, based on an appraisal of one’s life as coherent, significant, directed, and belonging” (Schnell 2009:487). Når Schnell snakker om kilder til mening, knyttes dette til hvilke elementer som er til stede for at et individ skal oppleve mening i tilværelsen, og i følge Schnell (2009:486) handler dette om en persons handlinger, kognisjon og emosjoner, og forstås som grunnleggende orienteringer i livet; de er retningsgivende, øker en persons opplevelse av betydning og motiverer til engasjement (Schnell 2010:354).

1.3.2 Ungdom utsatt for omsorgssvikt

Jeg velger å bruke den definisjonen av omsorgssvikt som brukes av sentrale teoretikere innen tematikken, blant annet Kari Killén; ”med omsorgssvikt forstår vi at foreldrene eller de som har omsorgen for barnet påfører det fysisk eller psykisk skade eller forsømmer det så alvorlig at barnets fysiske og/eller psykiske helse og utvikling er i fare” (Kempe 1979 referert i Killén 2012:33). Avgrensningen av ungdom baserer jeg på den aldersgruppen jeg analyserer i materialet, som er personer mellom 12 og 25 år (Hauser et al. 2006). Når jeg tilnærmer meg ungdom utsatt for omsorgssvikt, blir det nærliggende å ta utgangspunkt i ungdom med tiltak fra barnevernstjenesten. I følge Barnevernloven (1992 § 1-1) er barnevernets formålet ”å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid” samt ”å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår”. Barnevernet skal altså sikre trygge oppvekstvilkår når barn og unge blir utsatt for omsorgssvikt. Dette skjer gjennom en rekke ulike typer tiltak, som avhenger av omsorgssviktens alvorlighetsgrad og barnevernets vurderinger etter barnevernloven (1992 kapittel 4). Når jeg diskuterer opplevelse av mening hos ungdom utsatt for omsorgssvikt, vil jeg legge særlig vekt på ungdom plassert i institusjon etter barnevernloven (1992 § 4-14), med bakgrunn i vedtak om omsorgsovertakelse etter barnevernloven (1992 § 4-12). Dette knytter seg til alvorlige tilfeller ved omsorgssvikt, og jeg mener det her blir særlig viktig å aktualisere opplevelse av mening og hvilke kilder til mening som gjør seg gjeldende.

1.3.3 Resiliens

Resiliens handler som nevnt om å personers motstandskraft mot negativ utvikling etter å ha vært utsatt for belastninger (Borge 2010:12). Det finnes en rekke ulike definisjoner av resiliens, avhengig av hvordan man tilnærmer seg begrepet. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i definisjonen av resiliens som ”a dynamic prosess of maintaining positive adaption and effective coping strategies in the face of adversity” (Luthar 2000 referert i Resnick 2011:1). Jeg ser altså resiliens som en dynamisk prosess fremfor et statisk fenomen, og legger videre vekt på resiliens som situasjonsavhengig, og som ikke knytter seg til iboende egenskaper ved barnet alene, men ser på samspillet mellom egenskaper både i og utenfor barnet.

1.4 Plassering i fagfelt og valg av litteratur

Oppgaven tar altså for seg sammenhenger mellom meningsopplevelse ved bruk av kilder til mening, og forskning omkring resiliens knyttet til ungdom utsatt for omsorgssvikt. Denne tematikken berører ulike fagfelt, og det blir viktig med en presisering av hvor jeg plasserer min oppgave. Det faglige bidraget til tematikken mening baserer jeg på Schnells empiriske arbeid og måleinstrumentet SoMe, som kan plasseres innen religionspsykologi som fagfelt (Danbolt 2014:26). Videre er både kunnskapen om omsorgssvikt og den teoretiske beskrivelsen av resiliens og materialet i oppgaven knyttet til psykologi og barnevernspedagogikk (Borge 2010, Hauser et al. 2006). Oppgaven knytter altså nyere religionspsykologisk forskning gjennom Schnells arbeid, til sentral forskning omkring omsorgssvikt og resiliens innen psykologi og barnevern. Jeg vil nå presentere hovedbidragene til dette, og bakgrunnen for valgene.

1.4.1 Valg av teoretisk bakgrunnskunnskap

De teoretiske perspektivene jeg finner relevant for tematikken mening og meningssøken baseres på Frankl (1992, 1994), Yalom (2011) og Park (2005). Schnell (2009) vil være hovedbidraget for å belyse opplevelse av mening hos ungdom utsatt for omsorgssvikt, og bakgrunnen for dette vil jeg redegjøre for under valg av analyseverktøy. Teori om omsorgssvikt baserer jeg hovedsakelig på Kari Killén, som er en anerkjent teoretiker innen barnevernsfeltet (Killén 2012), samt at jeg viser til lovverket som berører omsorgssvikt og plassering utenfor hjemmet. Teori om resiliens baserer jeg hovedsakelig på Waaktaar & Christie (2000), som har anvendt forskning omkring resiliensfaktorer i gruppearbeid med ungdom utsatt for psykososiale belastninger, Ann S. Masten, som er en internasjonal anerkjent ekspert på resiliens innenfor personlig utvikling (Masten 2014:v), samt Borge (2010), Resnick et al. (2011) og Hauser et al. (2006), som også er mitt materiale i oppgaven. Jeg vil også vise til relevant forskning, primært innen fagfeltene psykologi og barnevernspedagogikk.

1.4.2 Valg av materiale

Jeg har valgt boka *Out of the Woods – tales of resilient teens* av Stuart T Hauser, Joseph P Allen og Eve Golden (2006) som materiale. Dette materialet har bakgrunn i en longitudinell studie av ungdommers utvikling fra 1978 til 1983, og bygger videre på en oppfølgingsstudie,

the High Valley Resilience Study, som foregikk mellom årene 1989 og 1994 (Hauser et al. 2006:viii). The High Valley Resilience Study tar utgangspunkt i narrative intervjuer med personer som viser positiv sosial fungering etter at de ble utsatt for omsorgssvikt som tenåringer, og innlagt ved den psykiatriske institusjonen de kaller High Valley (Hauser et al. 2006:1-2). Bakgrunnen for å velge dette materialet er for det første at studiet på en god måte møter min målgruppe. Den tar for seg ungdom som tidligere har vært utsatt for omsorgssvikt, og som også har erfaringer fra opphold i institusjon. Innledningsvis avklarte jeg at jeg ønsker å ha et særlig fokus på ungdom plassert i institusjon, med bakgrunn i vedtak om omsorgsovertakelse etter barnevernloven (1992 § 4-12). Det blir imidlertid viktig å poengtere at dette materialet bygger på en amerikansk studie, der både kontekst og lovverk kan se annerledes ut enn i Norge, og at dette blir viktig å legge til grunn når jeg diskuterer tematikken innenfor en norsk kontekst. Jeg mener likevel disse ungdommenes erfaringer kan berøre mye av den samme tematikken som vil gjelde ungdommer i Norge med tiltak for fra barnevernet, og plassert i institusjon.

For det andre er en viktig bakgrunn for studiet i Hauser et al. (2006) at de ønsket å undersøke de bakenforliggende årsakene til at noen faktorer har vist seg særlig viktig for resiliens. I søken etter å finne svaret på dette, undersøkte de hvordan disse ungdommene som viste seg å utvikle resiliens, arbeidet med seg selv og faktisk fikk til denne positive utviklingen til tross for det de var utsatt for (Hauser et al. 2006:viii). Dette gjør at dette materialet får frem en dypere forståelse av hva som er viktige elementer i prosessen mot resiliens hos min målgruppe, nettopp med bakgrunn i ungdommenes egne beretninger. Dybden i ungdommenes egne refleksjoner og fortellinger om prosessen mot resiliens danner altså et godt grunnlag for å analysere deres kilder til mening, og dermed forstå deres opplevelse av mening.

1.4.3 Valg av analyseverktøy

Jeg har valgt å bruke Tatjana Schnells empiriske forskning på kilder til mening og måleinstrumentet *The Sources of Meaning and Meaning in Life Questionnaire (SoMe)* som analyseverktøy i møte med materialet i oppgaven. Dette har bakgrunn i Schnells metoder for å undersøke kilder til mening, som bygger på en solid og helhetlig fremstilling, da den kombinerer kvalitative metoder gjennom strukturerte dybdeintervjuer, og kvantitativt ved å teste kildene i en normalpopulasjon (Schnell 2011b:668, Schnell 2009:489). Kildene til mening baserer seg etter denne metoden på implisitte og ubevisste mekanismer ved

meningsopplevelse fremfor det eksplisitte ved mening, og får derfor frem dybden i hva mening i livet handler om (Schnell 2011b:671). Dette danner et godt grunnlag for å diskutere kilder til mening i relasjon til resiliens. Bredden i de ulike kildene fungerer også som et godt verktøy for å analysere opplevelsen av mening hos ungdommene i Hauser et al. (2006)s materiale.

I redegjørelsen av måleinstrumentet SoMe vil jeg også bruke *variabelliste for populasjonsbasert survey*. Dette er en oversettelse av SoMe til norsk etter gjeldende prosedyrer av T. Torbjørnsen, T. Sørensen, L. J. Danbolt, L. Lien, L. G. Engedal, H. Stifoss-Hanssen et al. Dette arbeidet er ennå ikke publisert, men vil anvendes i undersøkelse av kilder til mening i den norske befolkningen, som vil gå i gang høsten 2015 (vedlegg 1). Jeg har derfor valgt å legge ved denne variabellista i oppgaven.

1.5 Oppbygning av oppgaven

I kapittel 1 redegjør jeg innledende for valg av tematikk og problemstilling, før jeg avklarer sentrale begrep i oppgaven, og plasserer oppgaven i fagfelt samt begrunner valg av litteratur.

I metodekapittelet, kapittel 2, vil jeg redegjøre for valg av metode og legger frem fremgangsmåten etter valgt metodikk før jeg viser til noen viktige metodiske vurderinger i oppgaven.

I kapittel 3 vil jeg ta for meg relevant teori omkring tematikken, hvor jeg først begynner med å redegjøre for teori om meningssøken, deretter tar for meg sentral kunnskap om ungdom og omsorgssvikt, før jeg til slutt ser på relevant teori omkring resiliens og sammenhenger mellom meningsopplevelse og resiliens.

I kapittel fire tar jeg for meg materialet for analysen, som vil være basert på Hauser et al. (2006), og deres gjenfortellinger av narrative intervjuer med ungdom som har utviklet resiliens.

I kapittel 5 presenterer jeg analyseverktøyet i oppgaven, som er måleinstrumentet SoMe, utviklet etter Schnells undersøkelse om kilder til mening. Jeg tar for meg bakgrunnen og

fremgangsmåten for denne undersøkelsen, før jeg så redegjør for hver kilde til mening og til slutt operasjonaliserer SoMe gjennom utvalgte forskningsspørsmål.

I kapittel 6 legger jeg frem analysene etter disse forskningsspørsmålene, og i kapittel 7 diskuterer funnene og betydningen av disse.

Jeg avslutter oppgaven i kapittel 8 med noen oppsummerende refleksjoner og konklusjoner.

Kapittel 2. Metode

Jeg vil i dette kapittelet redegjøre for oppgavens metode, først ved at jeg viser til bakgrunn for valg av metode, før jeg så fremstiller metodisk hvordan jeg går frem for å løse problemstillingen, og til slutt foretar noen metodiske vurderinger.

2.1 Bakgrunn for valg av metode

Jeg har valgt å tilnærme meg problemstillingen gjennom et litteraturstudie. Med dette mener jeg at jeg ikke innhenter egen empiri, men teoretisk vil drøfte problemstillingen med bakgrunn i forskning på feltet. Jeg ønsket først å gjøre kvalitative intervjuer med ungdom utsatt for omsorgssvikt, men med hensyn til etisk forsvarlighet og begrensninger etter Personvernombudet for forskning (NSD), viste dette seg vanskelig å få til. Jeg undersøkte derfor hvilke muligheter jeg hadde til å besvare problemstillingen gjennom litteratur som materiale, og fant at Hauser et al. (2006)s fylldige beskrivelser av ungdom utsatt for omsorgssvikt og deres prosess mot resiliens ga grunnlag for å undersøke deres kilder til mening etter måleinstrumentet SoMe.

2.2 Oppgavens fremgangsmåte gjennom kvalitativ innholdsanalyse

Disse fylldige beskrivelsene var også bakgrunnen for valget av dokumentanalyse, og kvalitativ innholdsanalyse som metode i oppgaven. Jeg velger å redegjøre for denne metoden ved å ta utgangspunkt i Grønmo (2004:188)s skjematisk beskrivelse av metodens fremgangsmåte, og legger her også frem min fremgangsmåte i oppgaven. Grønmo (2004:119-120) påpeker at vi for å hente informasjon om det vi skal studere, tar i bruk ulike informasjonskilder. Han hevder det innenfor samfunnsvitenskapen tas i bruk særlig tre typer informasjonskilder; aktører,

respondenter og dokumenter. Når dokumenter er informasjonskilde, slik det er i denne oppgaven, handler dette om at det er dokumenter som analyseres med sikte på å få frem den informasjonen man er ute etter (Grønmo 2004:120). Kvalitativ innholdsanalyse er videre en type dokumentanalyse, som ”bygger på systematisk gjennomgang av dokumenter med sikte på kategorisering av innholdet og registrering av data som er relevante for problemstillingen i den aktuelle studien” (Grønmo 2004:187).

Her poengteres det for det første at det blir viktig å avklare fokus, ved å prioritere tema og velge typer av tekster (Grønmo 2004:188). Mitt tema er relasjonen mellom kilder til mening og resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt. For å møte dette valgte jeg boka *Out of the Woods – tales of resilient teens* av Stuart T Hauser, Joseph P Allen og Eve Golden (2006) som er en tekst omkring resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt, og videre tekster av Schnell og hennes beskrivelser av kilder til mening, der jeg bruker måleinstrumentet SoMe som en modell for å møte teksten. Grønmo (2004:188) viser videre til at tekstene gjennomgås systematisk, ved at det velges ut relevant innhold som kategoriseres. I mitt tilfelle handler dette om at jeg i Hauser et al. (2006) tar utgangspunkt i gjenfortellingene av de narrativt orienterte intervjuene med ungdommene Pete, Rachel, Sandy og Billy. Videre operasjonaliserer jeg SoMe ved å velge meg ut noen kilder til mening innen fire ulike domener, og knytter hver av disse kildene til konkrete forskningsspørsmål, som jeg møter teksten med. Dette beskrives nærmere etter gjennomgangen av SoMe, i punkt 5.2. Jeg tar altså utgangspunkt i disse fire ungdommene, og leter deduktivt etter kilder til mening, kategorisert etter måleinstrumentet SoMe. En deduktiv tilnærming handler om at forskningen er utført med referanse til hypoteser og ideer fra teori (Bryman 2012:711), og i mitt tilfelle at jeg gjennom forskningsspørsmål basert på SoMe møter teksten som tar for seg de fire ungdommenes prosess mot resiliens, og analyserer ulike kilder til mening.

2.3 Metodiske vurderinger

Grønmo (2004:190) poengterer videre at det en i kvalitativ innholdsanalyse blir viktig å foreta en kildekritisk vurdering av tekstene som skal belyses. I mitt tilfelle knytter dette seg særlig til tekstenes autensitet og troverdighet. Med dette menes det at man vurderer om teksten er autentisk eller ekte, og at man har tillit til at teksten gir informasjon på riktig grunnlag (Grønmo 2004:122-123). Denne vurderingen av Hauser et al. (2006)s knytter jeg til hvordan materialet har blitt til, og hvilken bakgrunn forfatterne har. Som vist baserer de narrative

intervjuene seg på en omfattende longitudinell undersøkelse av ungdomsutvikling (Hauser et al. 2006:viii). Forfatterne har bakgrunn fra anerkjente samfunnsinstitusjoner, som Harvard Medical School og University of Virginia. Studiet betegnes av Masten (2014:33) som et klassisk bidrag til resiliensforskningen, og anbefales også innen sentral litteratur omkring resiliens (Lippe 2007:6-7). Dette gir et godt grunnlag for å vurdere materialet som autentisk og troverdig. Schnells empiriske forskning på kilder til mening har jeg tidligere argumentert for som solid og kvalitetssikkert, og også dette materialet møter derfor kriteriene for autensitet og troverdighet. Jeg vil også gi en bredere begrunnelse for dette under redegjørelsen for måleinstrumentet SoMe i kapittel 5.

Min deduktive tilnærming, der jeg anvender SoMe i møte med materialet i Hauser et al. (2006), krever også noen metodiske vurderinger, der jeg peker på mulige skjevheter i analysen. For det første har materialet jeg analyserer gått igjennom en analyse allerede, gjort av Hauser et al.. Jeg har altså ikke selv snakket med ungdommene, men baserer min analyse på forskernes utvalgte sitater, og deres analyse av ungdommenes prosess mot resiliens. Som leser av kvalitativ forskning, som disse intervjuene er, må jeg ta stilling til det de sier, og være kritisk vurderende. Jeg velger altså å bruke materialet fra Hauser et al. (2006) som gjenstand for analyse, men er samtidig i analyseringen kritisk vurderende. For det andre er jeg ute etter å undersøke ungdommenes kilder til mening. Her er jeg avhengig av at intervjuene får frem den tematikken som blir interessant for meg for å analysere med hensyn til kilder til mening. Hva intervjuerne spør ungdommene om, vil altså påvirke min mulighet til å analysere deres kilder til mening. Her må det påpekes at materialet jeg har valgt er resiliensforskning, og derfor ikke laget med det formålet jeg baserer analysen på, nemlig meningsopplevelse og kilder til mening. Likevel forteller materialet på en solid måte hva som var bakenforliggende faktorer for deres utvikling av resiliens, og deres brede fortellinger mener jeg også danner grunnlag for å kunne analysere kilder til mening, og drøfte dette i relasjon til deres prosess mot resiliens.

Til slutt jeg vil påpeke at hvilke kilder jeg har valgt ut gjennom operasjonaliseringen vil påvirke min forståelse av ungdommenes anvendelse av kilder til mening. Jeg ville trolig ha kommet frem til et annet resultat om jeg hadde valgt meg ut helt andre kilder. Jeg mener likevel at jeg har valgt ut de kildene som fanger en bredde av ulike kilder, samt at disse synes å komme tydeligst frem i materialet, da jeg foretok en pilot i materialet i forkant. Jeg vil også påpeke at gjenfortellingene av de fire ungdommenes prosess mot resiliens tar for seg en virkelighet der jeg ikke kan skille ting fra hverandre. Når jeg likevel skiller kildene til mening

fra hverandre gjennom operasjonaliseringen, vil jeg påpeke at kildene ikke er gjensidig utelukkende, men må ses i sammenheng, slik også ungdommenes prosess mot resiliens, og de sentrale faktorene for dette foregår i en sammenheng.

Kapittel 3. Teori

Jeg vil nå ta for meg sentral teoretisk bakgrunnskunnskap for oppgaven. Dette gjør jeg ved å dele inn kapitlet i tre deler, først teori om mening og meningsøsken, videre teori omkring ungdom og omsorgssvikt, og til slutt sentral teori om resiliens, beskyttelsesfaktorer og en presentasjon av sammenhenger mellom opplevelse av mening og resiliens.

3.1 Mening og meningsøsken

Dette delkapitlet tar for seg sentral teori omkring mening og hvordan ulike teoretikere forstår meningsdannelse. For å sette feltet mening inn i en teoretisk kontekst vil jeg først skissere ulike teoretiske perspektiv, før jeg så viser til Schnells forståelse av mening, som vil være den forståelsen jeg forholder meg til i oppgaven.

3.1.1 Teoretiske perspektiv på mening

Mange teoretikere har vært opptatt av menneskets behov for å oppleve mening, og tematikken har vært sentral både i religion, psykologi og humanistiske fag (Danbolt 2014:25). Man har søkt å forstå hvilken funksjon opplevelse av mening har for mennesket, og hvilken konsekvens fravær eller nærvær av mening har for den enkeltes liv. Innledningsvis pekte jeg på Viktor Frankl som en sentral teoretiker i denne sammenhengen. Frankl tok et oppgjør med Freuds reduksjonistiske syn på mennesket, og mente Freud i alt for stor grad forstod menneskelige handlinger som et produkt av personlig tilfredsstillelse (Yalom 2011:517). Frankl hevdet på sin side ”det er et grunnleggende trekk ved mennesket at det alltid peker på og er rettet mot noe annet enn seg selv” (Frankl 1966 referert i Yalom 2011:517). Frankl var altså opptatt av menneskets engasjement utenfor seg selv, og knyttet dette til mening. Han hevdet at streben etter å finne mening med tilværelsen er menneskets primære drivkraft (Frankl 1963 referert i Yalom 2011:518). Mening forstås her som det vi trekkes mot utenifra, det vi streber aktivt etter, og det vi lever for. Mening er derfor i følge Frankl en

livsnødvendighet (Yalom 2011:518). Ut i fra sin forståelse av mening og dens betydning for mennesket utviklet Frankl den terapeutiske metoden logoterapi, av ordet ”logos” som betyr ord eller mening (Yalom 2011:515). Frankl har hatt stor betydning når det gjelder å forstå meningsopplevelse som et klinisk anliggende innen psykologi (Allport 1992:7-19).

Hvordan mennesket danner mening blir imidlertid forstått ulikt av ulike teoretikere. Den eksistensielt orienterte psykologen Yalom er en blant flere som har vært opptatt av mening. Et viktig aspekt i Yaloms tilnærming til mening er differensieringen mellom kosmisk og jordisk mening (Yalom 2011:494). Kosmisk mening knytter seg til spørsmålet om meningen med livet – altså en overordnet forståelse av livet og hvordan menneskelivet inngår i dette. Jordisk mening handler på sin side om meningen i *sitt eget* liv – altså menneskets opplevelse av mening *i* livet; at livet har et formål og en funksjon å strekke seg etter. Yalom (2011:497) kaller den jordiske meningen også verdslig personlig mening. Han viser til at den overordnede, sammenhengende planen med livet, som den kosmiske meningen handler om, har blitt mer og mer truet ettersom sekulariseringen har tatt form i den vestlige verden. Spørsmålet om hvorfor vi lever blir derfor vanskeligere å svare på (Yalom 2011:497). Samtidig hevder Yalom at vi alltid har behov for å finne svaret på *hvordan* vi skal leve, og at vi trenger en rettesnor i livene våre. Dette handler om en verdslig personlig mening mener Yalom (2011:497), en mening som danner grunnlaget for vårt eget liv. Han poengterer videre at den kosmiske og jordiske meningen ofte kan ses i sammenheng; den som opplever kosmisk mening, vil vanligvis også oppleve jordisk mening. Meningen *i* livet, jordisk mening, handler i følge Yalom (2011:494) om å leve i harmoni med det man forstår som meningen *med* livet, den overordnede, kosmiske meningen.

En annen sentral teoretiker når det gjelder teori om meningsdannelse er Crystal Park. Hun deler mening i to ulike dimensjoner, ”global meaning” og ”meaning making” (Park 2005:296). Global meaning eller global mening er i følge Park (2005:297) knyttet til en overordnet forståelse i livet, og handler om mål, tro, livssyn og moral. Mens global mening er et vedvarende overordnet forståelsessystem, er meaning making, eller meningsdannelse i større grad knyttet opp til kriser i livet, og vanskelige livssituasjoner. Meningsdannelse handler i følge Park om en prosess der en person utvikler evne til å se sin situasjon på en annerledes måte, og gjenoppretter den globale meningen etter dette systemet har blitt truet etter en vanskelig livssituasjon.

Forståelsen av mening kan også komme til uttrykk på ulike måter avhengig av hvilket fagfelt forståelsen faller inn under. For eksempel kan mening innenfor sosialpsykologien knyttes til et relasjonelt behov, hvor tilhørighet og tillit står sentralt, mens mening innenfor attribusjonsteori handler om hvordan vi forklarer hendelser, og på denne måten skaper kontroll (Danbolt 2014:25-26).

Altså er det mange ulike måter å tilnærme seg mening og opplevelsen av mening på. Det blir derfor viktig å tydeliggjøre hvor jeg forankrer min forståelse av mening. I denne oppgaven søker jeg ikke å forstå hvordan ungdom utsatt for omsorgssvikt skaper mening etter vanskelige livssituasjoner eller gjennom å forklare bakgrunnen for hendelser, men jeg fokuserer på mening i livet, og forstår mening som en vedvarende prosess, der den enkelte kontinuerlig tar i bruk ulike kilder til mening. Jeg vil nå ta for meg hva denne forståelsen av mening innebærer, ved å redegjøre for Schnells forståelse av mening.

3.1.2 Schnells forståelse av mening

Schnells forståelse av mening har bakgrunn i en hierarkisk modell med fem ulike nivåer av kompleksitet og abstrakt tenkning, der persepsjon er det laveste nivået, deretter handlinger, mål i livet, kilder til mening og til slutt opplevelse av mening i livet. Mening forstås altså som en kontinuerlig prosess, der meningsdannelse skjer på hvert nivå (Schnell 2009:485-486). Det fjerde og femte nivået er funnet på bakgrunn av måleinstrumentet SoMe, og kildene til mening er her identifisert som ”ultimate meanings” (Leontiev 2007 referert i Schnell 2009:486). Kildene til mening handler i følge Schnell (2009:486) som nevnt om grunnleggende orienteringer i livet, knyttet til menneskets handlinger, kognisjon og emosjoner. Kildene motiverer til engasjement, gir retning for livet, og øker en persons opplevelse av betydning (Schnell 2010:354).

Det siste nivået, opplevelse av mening i livet, kan videre deles inn i to dimensjoner; meningsfullhet og meningskrise. Schnell påpeker at både meningsfullhet, som en positiv erfaring, og meningskrise, som en negativ erfaring er individuelle dimensjoner, men har begge til felles at de har en affektiv, kognitiv og motiverende komponent (Reker & Wong 1988; Wong 1998 referert i Schnell 2009:487). Som jeg nevnte innledningsvis definerer Schnell meningsfullhet som ”a fundamental sense of meaning, based on an appraisal of one’s

life as coherent, significant, directed, and belonging” (Schnell 2009:487). Denne følelsen av meningsfullhet er som regel ikke bevisst hos den enkelte, men fungerer som grunnleggende tillit og persepsjon. Meningskrise forstås derimot som ”a judgment on one’s life as frustratingly empty, pointless and lacking meaning” (Schnell 2009:487). Å oppleve livet som meningsfylt knyttes altså til den positive erfaringen av mening i livet; meningsfullhet. Dette handler om å oppleve livet som sammenhengende, betydningsfullt, retningsgivende og knyttet til tilhørighet, mens meningskrisen mangler disse opplevelsene, og livet oppleves derfor tomt. I følge Schnell (2009:487) inntreffer meningskrisen gjerne på bakgrunn av alvorlige livshendelser og trusler som påvirker menneskets psyke, og man er gjerne bevisst denne opplevelsen av egen tomhet i livet.

Det sentrale ved Schnells forståelse av mening er at hun fokuserer på meningsdannelse som en kontinuerlig prosess, og at kildene til mening er ressurser mennesket tar i bruk både i hverdagslivet generelt, og når det møter motgang og har behov for å motarbeide en meningskrise (Schnell 2009:485-487). Denne dobbeltheten skiller Schnells forståelse av mening fra Park, som først er fremst opptatt av meningsdannelse ved kriser i livet. Videre er et sentralt poeng ved Schnells kilder til mening at det handler om ”values put to action” (Schnell 2010:354), det er aktive prosesser som handler om hvordan vi opplever og erfarer mening i våre hverdagsliv. Kilder til mening knyttes altså til mening som et aktivt, og retningsgivende engasjement fremfor et fokus på å forstå overordnede systemer eller menneskets eksistens. På denne måten handler Schnells forståelse av mening om en jordisk mening, og meningen *i* livet, slik Yalom (2011:494) betegner det.

Det er med bakgrunn i fokuset på den personlige, jordiske meningen, altså den subjektive opplevelsen av hva som er viktige kilder for at den enkelte opplever et meningsfylt liv, at jeg opplever Schnells forståelse av mening som et godt perspektiv for meg å bruke når jeg skal tilnærme meg meningsopplevelse hos ungdom utsatt for omsorgssvikt. Det at Schnell knytter mening opp til hverdagslivet i så stor grad, gjør det mulig for meg å undersøke hvordan ungdommene jeg skal ta fatt på i teksten anvender kilder til mening, og hvilke kilder det kan synes som de har tilgang på i den livssituasjonen de er i. Schnells undersøkelse av kilder til mening er som nevnt gjort i en normalpopulasjon (Schnell 2009:489), og måleinstrumentet SoMe viser altså til allmenne kilder til mening. Det er ikke gjort unntak for spesielle grupper, men jeg vil likevel undersøke hvilke kilder til mening som gjør seg særlig gjeldende hos denne gruppa.

3.2 Ungdom utsatt for omsorgssvikt

Jeg vil nå ta for meg sentral teori omkring omsorgssvikt, ved å kortfattet ta for meg ulike former for omsorgssvikt og deretter vise til tall på forekomst og konsekvenser av omsorgssvikt. Til slutt vil jeg vise til kriteriene for omsorgsovertakelse, og plasseringsalternativene som følger dette. Dette er sentral bakgrunnskunnskap til tematikken opplevelse av mening hos ungdom utsatt for omsorgssvikt.

3.2.1 Former for omsorgssvikt

Som nevnt innledningsvis defineres omsorgssvikt som ”at foreldrene eller de som har omsorgen for barnet påfører det fysisk eller psykisk skade eller forsømmer det så alvorlig at barnets fysiske og/eller psykiske helse og utvikling er i fare” (Kempe 1979 referert i Killén 2012:33). Omsorgssvikt deles her gjerne i fire ulike former. Dette er ikke gjensidig utelukkende kategorier, og barn som utsettes for omsorgssvikt utsettes ofte for flere av formene for overgrep (Killén 2012:33). Den første formen for omsorgssvikt er *vanskjøtsel*. Dette regnes som den vanligste formen for omsorgssvikt, og kan være både fysisk og følelsesmessig, ved at det er manglende dekning av kognitive, emosjonelle og sosiale behov hos barnet (Killén 2012:34). Den andre formen er *fysiske overgrep*. Dette handler om at barnet fysisk skades, enten ved aktiv handling eller manglende tilsyn (Killén 2012:37). Videre er den tredje formen for omsorgssvikt knyttet til *psykiske overgrep*. Dette er den vanskeligste å definere, men beskrives som ”en kronisk holdning eller handling hos foreldre eller annen omsorgsgiver, som er ødeleggende for, eller forhindrer utviklingen av, et positivt selvbilde hos barnet” (Killén 2012:41). Det sentrale her er altså at det er et vedvarende mønster, og ikke isolerte opplevelser. I denne formen skjelnes det mellom ulike typer situasjoner, som listes opp som barn som oppfattes annerledes enn de er, barn av foreldre som lever i voldelige samlivssituasjoner, barn av foreldre med rusmiddelproblemer, barn av foreldre med psykiske lidelser, barn av foreldre i ubearbeidede separasjons- og skilsmisseprosesser, barn i isolerte trossamfunn og alene-barn (Killén 2012:42). Den siste formen for omsorgssvikt er *seksuelle overgrep*. Dette knytter seg overgrep begått av omsorgspersoner i familien eller i det sosiale nettverket, og beskrives som seksuelle aktiviteter som barna ikke er emosjonelt, seksuelt eller utviklingsmessig modne for (Killén 2012:53).

3.2.2 Konsekvenser av omsorgssvikt

Disse belastningene kan føre til en rekke konsekvenser for barnets utvikling. Jeg velger å fremstille konsekvensene av omsorgssvikt gjennom Kendell-Tackett (2002)s modell, som ser på konsekvensene av omsorgssvikt gjennom fire ulike retninger; atferdsmessig, sosialt, kognitivt og emosjonelt. De atferdsmessige konsekvensene er knyttet til rusmiddelbruk, spiseforstyrrelser, selvmord, høyrisiko seksuell adferd, røyking og søvnevansker (Kendell-Tackett 2002:716-718), mens sosiale konsekvenser handler om relasjonelle problemer og isolasjon, hvor særlig eksponering for voldelige relasjoner i voksen alder samt hjemløshet viser sammenheng med omsorgssvikt i barneårene (Kendell-Tackett 2002:719-721). De kognitive konsekvensene knytter seg til hvordan omsorgssvikten påvirker en persons tolkning av stressende livshendelser, som preges av negative tanker rundt egne muligheter for mestring (Kendell-Tackett 2002:722). Til slutt relaterer de emosjonelle konsekvensene seg til ulike psykiske lidelser, der særlig depresjon og posttraumatiske symptomer (PTSD) er dokumentert som symptomer på tidligere omsorgssvikt (Kendell-Tackett 2002:723-725).

3.2.3 Forekomst av omsorgssvikt

Når det gjelder forekomsten av omsorgssvikt, er dette et område det er vanskelig å skaffe en god oversikt over, da variasjon i definisjon og måten man måler omsorgssvikt, samt underrapportering fører til at det er problematisk å sikre solide studier (Kvelling 2010:38). Denne fremstillingen velger jeg derfor å basere på de nyeste tallene fra barnevernsstatistikken i Norge.

I 2013 mottok 53 150 barn i Norge hjelp fra barnevernet (Dyrhaug 2014). Det ble meldt inn 52550 meldinger til barneverntjenesten dette året, og 41 500 av meldingene konkluderte med at undersøkelse skulle startes. 22 % av disse meldingene var knyttet til manglende foreldreferdigheter, mens de resterende prosentene hadde bakgrunn i vold i hjemmet eller at barnet var vitne til vold i nære relasjoner, rusmisbruket til foreldrene, høy grad av konflikt hjemme, og psykiske problemer eller lidelser hos foreldrene (Dyrhaug 2014). 39 % av de som mottok hjelp fra barnevernet i 2013 var plassert utenfor hjemmet. Fosterhjem er det viktigste plasseringstiltaket, med en brøkdel på syv av ti, mens det var 1250 barn og unge i institusjon ved utgangen av 2013 (Dyrhaug 2014).

3.2.4 Omsorgsovertakelse og plasseringsalternativer

Når jeg i oppgaven snakker om belastninger, relaterer jeg dette til de nevnte fire formene for omsorgssvikt. Jeg har ikke særlig fokus på enkelte av formene, men konsentrerer meg om omsorgssvikt i sin helhet. Ungdom utsatt for omsorgssvikt er på ingen måte en ensartet gruppe. I tillegg til at belastningene ungdommene er utsatt for er svært variert, vil også ungdommene påvirkes av hvilke vedtak de omfattes av gjennom hjelpeapparatet. Som vist innledningsvis er barnevernet det hjelpeapparatet i Norge som sikrer barn og unge trygge oppvekstvilkår når de blir utsatt for omsorgssvikt. Langt de fleste av tiltakene barnevernet foretar seg, er hjelpetiltak i hjemmet (Dyrhaug 2014). Likevel kan barnevernet, når det er behov for det, overta omsorgen for et barn. Dette vedtaket reguleres i barnevernloven (1992 § 4-12), med følgende kriterier:

- a) *dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling,*
- b) *dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring,*
- c) *dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller*
- d) *dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet.*

Som nevnt innledningsvis vil jeg særlig ha fokus på ungdom plassert i institusjon. Disse plasseringene er hjemlet i barnevernloven (1992 § 4-14), og har bakgrunn i at det er truffet vedtak etter kriteriene for omsorgsovertakelse, som vist over. Etter barnevernloven (1992 § 4-14) skal barnet etter disse kriteriene plasseres enten i fosterhjem, institusjon, opplærings- eller behandlingsinstitusjon når dette er nødvendig fordi barnet er funksjonshemmet, eller i omsorgssentre for mindreårige.

Oppsummerende kan vi altså si at det skjelles mellom fire ulike former for omsorgssvikt, som forskning kan vise til betydelige konsekvenser av. De nyest tallene innen barnevernsstatistikken viser at 53 150 barn fikk hjelp av barnevernet i 2013, og 39 % av disse hadde tiltak for plassering utenfor hjemmet. Jeg har vist til vedtakskriteriene for omsorgsovertakelse, som viser alvorlighetsgraden av omsorgssvikt. Jeg vil nå ta for meg sentral teori om resiliens i møte med denne gruppa.

3.3 Resiliens

I dette delkapittelet vil jeg presentere sentral teori omkring resiliens. Jeg vil først ta for meg innholdet i begrepet og sentrale kjennetegn ved resiliensforskningen, samt redegjøre for beskyttelsesfaktorer som har vist seg viktige i forståelsen av resiliens hos barn og unge utsatt for omsorgssvikt. Videre vil jeg se på sammenhenger mellom resiliens og opplevelse av mening. Her vil jeg først ta for meg sentrale funn fra forskning på denne sammenhengen, før jeg til slutt vil legge frem kjennetegn ved Antonovskys (2012) salutogenese, som er et nærliggende perspektiv å trekke frem når det gjelder opplevelse av mening, og som også berører sentral tankegang når det gjelder resiliens (Borge 2010:17).

3.3.1 Begrepet resiliens

Begrepet resiliens er direkte oversatt fra det engelske begrepet ”resilience” (Borge 2010:12), og kommer opprinnelig fra det latinske verbet *resilire* som betyr ”to rebound” eller å bøye seg tilbake, slik en gummistrikk gjør etter den blir strukket (Masten 2014:9). Masten (2014:9) peker på at begrepet resiliens, med bakgrunn i dette fenomenet, brukes både innenfor ingeniørfag og innen økologi. I denne oppgaven knyttes begrepet til ungdom utsatt for omsorgssvikt, og deres motstandsdyktighet mot den negative utviklingen de altså er i risikozonen for. Det er to kriterier for å kunne snakke om resiliens i denne sammenhengen, nemlig at personen har opplevd belastninger, og at han eller hun viser god tilpasning, tross disse belastningene (Masten 2014:13). Begrepet er imidlertid komplekst, og forstås på ulike måter, som gir ulikt innhold og definisjoner. Jeg vil nå ta for meg denne variasjonen, og samtidig tydeliggjøre hva jeg legger vekt på.

Resnick et al. (2011:2) peker på skillet mellom resiliency eller ego-resiliens som et individuelt karaktertrekk, og resiliens som en dynamisk prosess. Ego-resiliens forstås som en ressurs ved individet og en overordnet personlighetsegenskap (Lippe et al. 2007:42). En liknende forståelse ligger til grunn for bruken av betegnelsen resilient, som knyttes til iboende egenskaper ved barnet (Borge 2010:12). Når resiliens forstås som en dynamisk prosess, handler dette om at egenskaper ved barnet blir knyttet til egenskaper i miljøet, og det vises til ”komplekse samspill mellom mennesker og risikofylte omgivelser” (Borge 2010:12).

Når resiliens forstås som en dynamisk prosess, forteller dette altså at det ikke er et statisk fenomen. Hauser et al. (2006:5) peker på at mennesker kan vise tegn på positiv utvikling i noen situasjoner i livet, mens i andre sammenhenger gjør de det ikke. Waaktaar & Christie (2000:17) ser i denne sammenhengen på betegnelsen løvetannbarn som en misvisende metafor, da løvetannbarn danner et inntrykk av at et barn vil kunne overleve alle slags påkjenninger, slik en løvetann borer seg vei gjennom asfalten. Resiliens er derimot situasjonsbetinget, og påvirkes av type belastning og konteksten rundt personen (Waaktaar & Christie 2000:17). Jeg vil ta utgangspunkt i forståelsen av resiliens som en dynamisk prosess, slik det her har blitt fremstilt, da dette er i tråd med hvordan Hauser et al. (2006) i sitt studie forstår begrepet, som er mitt materiale i oppgaven. Dette studiet undersøker resiliens blant ungdom som tidligere hadde vært innlagt ved en psykiatrisk institusjon, og som etter funnene deles inn i en kontrastgruppe og en resilient gruppe (Hauser et al. 2006:10-12). Det poengteres her at navnene ikke er valgt med ønske om å se noen som mer eller mindre resiliente enn andre, men at det har bakgrunn i hvordan den enkelte viste seg å fungere på det tidspunktet testene fant sted (Hauser et al. 2006:11). Skillet mellom de to gruppene får frem interessante differensieringer, men det blir altså samtidig nødvendig å ta tidsrom og muligheten for endring med i betraktning. Det er nettopp dette som gjør utvikling av resiliens til en prosess og ikke en statisk egenskap eller resultat. Det er kjennetegn på god utvikling, som stadig er i bevegelse. Når jeg i oppgaven snakker om utvikling av resiliens sikter jeg altså til den utviklende prosessen mot resiliens, og ikke resiliens som et resultat. Jeg har derfor valgt følgende definisjon av resiliens; ”a dynamic prosess of maintaining positive adaption and effective coping strategies in the face of adversity” (Luthar 2000 referert i Resnick 2011:1).

3.3.2 Resiliensforskning

Borge (2010:29-30) ser på hvordan interessen for resiliens har bakgrunn i en ny psykologisk tenkemåte, der psykologiens syn på barns negative opplevelser historisk har gått fra et elendighetsperspektiv med fokus på at belastninger fører til psykiske forstyrrelser, til å gradvis oppdage variasjoner av tilpasning og en oppmerksomhet på at mange barn tross belastningene ikke viser negativ utvikling. Resiliensforskningen er en gren av epidemiologisk risikoforskning, som handler om å undersøke hvordan ulike stressfaktorer som følge av belastning påvirker mennesket. De ulike belastningene knytter seg til traumatiske hendelser, slik som krig, tortur, flukt eller liknende, men også langvarige belastninger som følge av

omsorgssvikt, foreldre med psykiske lidelser og lav sosioøkonomisk status gjennom oppveksten (Waaktaar & Christie 2000:18). Risikoforskningen undersøker utviklingen av problemer disse menneskene får som følge av nevnte belastninger. I møte med personer utsatt for slike belastninger ser man imidlertid at noen mennesker ikke blir svekket eller utvikler problemer som følge av belastningene, men evner å utvikle seg i en positiv retning. Det er disse personene, og denne utviklingen resiliensforskningen retter sitt søkelys mot (Waaktaar & Christie 2000:18).

Resiliensforskningen undersøker altså hva som gjør at noen viser positiv utvikling tross belastninger. Hva det vil si å utvikle seg i en positiv retning, krever imidlertid en presisering. Waaktaar & Christie (2000:19) poengterer at det er mange ulike måter å forstå dette på, og at ulike studier vurderer innholdet i positiv utvikling ulikt. Waaktaar & Christie (2000:19) hevder likevel at de vanligste kriteriene for resiliens kan samles i tre stikkord; fravær av psykiatrisk diagnose, evne til å være i jobb og selvrapportert fungeringsnivå. I Hauser et al. (2006:10-11) benevnes dette som positiv sosial fungering, og knyttes til sosial og emosjonell utvikling, og et godt forhold til nære relasjoner, både venner og familie. Jeg vil nå se på de mest sentrale faktorene for hva som fremmer resiliens innenfor resiliensforskningen.

3.3.3 Beskyttelsesfaktorer

For å kunne diskutere hvordan meningsopplevelse og kilder til mening kan stå i relasjon til resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt, vil det være nødvendig med en bakgrunnskunnskap om hvilke faktorer som har vist seg sentrale for å utviklingen av resiliens. Disse kalles gjerne beskyttelsesfaktorer. Når det forskes på beskyttelsesfaktorer, tas det utgangspunkt i de store variasjonene av barns reaksjoner på risiko, og man søker her å forstå hva som beskytter mot negative utfall (Rutter 2006; Luthar 2006 referert i Gjelsvik 2007:30). Dette krever at beskyttelsesfaktorene forstås i samspill med risikofaktorene og utviklingsutfall (Gjelsvik 2007:30). Mange teoretikere har tatt for seg disse beskyttelsesfaktorene, og det kan vises til en rekke studier (Garmezy 1985; Rutter 1979, 1987, Luthar 2006; Masten 2001, 2007; Wright et al. 2013 referert i Masten 2014:147-148). I følge Masten (2014:147-148) kunne de ulike funnene ved disse studiene vise til omtrent de samme beskyttelsesfaktorene, og man kunne derfor lage en samlet liste over de ulike faktorene. Jeg har valgt å bruke denne listen som Masten (2014:148) opererer med. Med hensyn til oppgavens omfang har jeg valgt å kun liste opp de ulike faktorene, og bruker Mastens tabell, som hun kaller ”the short list”.

Masten (2014:148-149) tar her for seg de ulike beskyttelsesfaktorene, som hun ser i sammenheng med tilpasningssystemer som er viktige for positiv utvikling. Hun peker på at dette er faktorer som er viktige for den generelle befolkningen så vel som for de som er utsatt for særskilte belastninger, og er et produkt av biologiske og sosiale fellestrekk på tvers av kulturer (Masten 2014:149). Tabellen viser til følgende faktorer:

The "short list" of Widely Reported Factors Associated with Resilience in Young People and Implicated Adaptive Systems

<i>Resilience factors</i>	<i>Adaptive systems</i>
Effective caregiving and parenting quality	Attachment; family
Close relationship with other capable adults	Attachment; social networks
Close friends and romantic partners	Attachment; peer and family systems
Intelligence and problem-solving skills	Learning and thinking systems of the central nervous system
Self-control; emotion regulation; planfulness	Self-regulation systems of the central nervous system
Motivation to succeed	Mastery motivation and related reward systems
Self-efficacy	Mastery motivation
Faith, hope, belief life has meaning	Spiritual and cultural belief systems
Effective school	Education systems
Effective neighborhoods, collective efficacy	Communities

3.3.4 Sammenhenger mellom opplevelse av mening og resiliens

Jeg har nå sett på hvilke faktorer som synes å ha sammenheng med personers muligheter for å utvikle resiliens. Jeg vil nå ta for meg eksempler på forskning som har vist sammenhenger mellom resiliens og opplevelse av mening. Jeg vil her vise til eksempler på forskning på denne sammenhengen, samt at jeg knytter det til en sentral teoretiker som berører tematikken.

Som vist i tabellen, er "faith, hope, belief life has meaning" en av beskyttelsesfaktorene ved Mastens "short list". I redegjørelsen for denne faktoren påpekes det hvordan det å søke

mening i møte med kriser og motgang har vist seg å være av stor betydning for menneskets mestringsevne, og har altså tydelig sammenheng med resiliens (Masten 2014:164-165). Et eksempel på dette finnes i en studie gjort av Grossman et al. (2006), der det undersøkes hvordan 16 resiliente menn som i barndommen hadde opplevd seksuelle overgrep søkte å skape mening fra det de hadde opplevd. Her kommer det frem at i tillegg til å hjelpe andre, samt å ta i bruk kognitive strategier for å forstå hendelsene, spilte også spiritualitet en viktig rolle (Grossman et al. 2006:434). Spiritualitet og trosbasert støtte blir rapportert i flere studier som en viktig beskyttelsesfaktor (Crawford et al. 2006 referert i Masten 2014:165). I en studie gjort blant ungdom fra Romania viste mening i livet seg også som en beskyttelsesfaktor mot helserisikoatferd, og viste seg sterkt relatert til den psykiske helsetilstanden blant ungdommene (Bassai et al. 2010).

Some som måleinstrument på opplevelsen av mening i livet handler imidlertid ikke om at mening er én av mange faktorer for resiliens, men ser opplevelsen av mening som en overordnet dimensjon ved livet, hvor kildene til mening er grunnleggende orienteringer i livet (Schnell 2010:354). Dette vil altså være mitt utgangspunkt for å undersøke kilder til mening hos ungdom utsatt for omsorgssvikt; ikke som én av mange beskyttelsesfaktorer, men som en gjennomgripende viktig dimensjon ved livet.

Salutogenese og ”opplevelse av sammenheng”

En viktig teoretisk sammenlikning til resiliens er det medisinske perspektivet salutogenese og begrepet ”opplevelse av sammenheng” (Borge 2010:17). Salutogenesen har bakgrunn i sosiologen Aaron Antonovsky, og hans fokus på hva som forklarer sunnhet, fremfor sykdom (Antonovsky 2012:27). Salutogenesen løfter blikket ut over det patologiske, og retter søkelyset mot det helsebringende, og hvilke mestringsressurser som blir viktige i den sammenheng (Antonovsky 2012:36).

Svaret på det salutogene spørsmålet om hva som fremmer helse, ble utviklingen av begrepet ”opplevelse av sammenheng” (Antonovsky 2012:17). Begrepet består av tre kjernekomponenter; begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. Begripelighet forklares som at ”stimuli som kommer fra ens indre og ytre miljø, er strukturerte, forutsigbare og forståelige” (Antonovsky 2012:41). Videre er komponenten håndterbarhet knyttet til at ”man har ressurser nok til rådighet til å kunne takle kravene som disse stimuliene stiller”

(Antonovsky 2012:41), mens den siste komponenten, meningsfullhet handler om at ”disse kravene er utfordringer som det er verdt å engasjere seg i” (Antonovsky 2012:41). Opplevelse av sammenheng er i følge Antonovsky (2012:38) avgjørende for en persons evne til å bevege seg mot helse, i det han forstår som et kontinuum mellom helse og uhelse.

Både resiliens og salutogenese som perspektiv legger altså vekt på prosessene som fremmer helse og psykisk velvære (Borge 2010:17). Videre har både resiliens og salutogenese fokus på mestringsressurser, og berører derfor samme tankegang. Med begrepet opplevelse av sammenheng, og komponentene begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet, blir det salutogenetiske perspektiv også knyttet til mening. Schnell & Hoof (2012:37) poengterer her at ”meaning in life has gained increasing attention in the wake of salutogenetic (e.g. Antonovsky 1979, 1984) and positive psychology”. Som tidligere vist er også Schnells forståelse av mening knyttet til en opplevelse av livet som sammenhengende, med retning, betydning og tilhørighet (Schnell 2009:487). Det som gjør at jeg velger å knytte Schnells forståelse av mening til materialet om resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt, er at dette tar for seg en undersøkelse av de implisitte *kildene* til mening, som i følge Schnell er kilder som motiverer engasjement, er retningsgivende og øker en persons opplevelse av betydning (Schnell 2010:354), og kan derfor få frem en dypere forståelse av hva denne meningskomponenten og dette engasjementet i Antonovskys opplevelse av sammenheng handler om.

Kapittel 4. Materiale

Som materiale i oppgaven, og gjenstand for analyse, har jeg valgt boka *Out of the woods – tales of resilient teens* av Hauser et al. (2006). Denne boka tar som nevnt utgangspunkt i en studie av ungdom som har vært utsatt for omsorgssvikt, med særlig fokus på de som på tross av det de har opplevd har utviklet god tilpasningsevne, og viser utvikling av resiliens. Boka går grundig til verks for å undersøke hvordan disse ungdommene arbeider med seg selv, og hva som blir viktige faktorer for sunn utvikling, sett fra ungdommenes egne ståsted (Hauser et al. 2006). Det er med utgangspunkt i dette materialet at jeg vil anvende Schnells kilder til mening, funnet på bakgrunn av det kvantitative instrumentet SoMe. Jeg vil analysere hvorvidt, og i tilfelle på hvilke måter disse kildene til mening gir seg uttrykk i disse ungdommenes beretninger. I dette kapitlet vil jeg presentere dette materialet; først ved å se

på hovedtrekk og bakgrunnen for studiet, og deretter ved å ta for meg historien til fire av disse ungdommene, og intervjuene de deltok i som del av dette studiet.

4.1 Out of the Woods – Tales of Resilient Teens

Boka tar for seg narrative intervjuer med personer som har blitt friske fra psykisk sykdom etter at de ble utsatt for omsorgssvikt som tenåringer. Alle disse ungdommene var syke i så stor grad at de behøvde behandling ved en psykiatrisk institusjon, som forfatterne kaller High Valley (Hauser et al. 2006:1-2). De ungdommene som viser utvikling av resiliens, utgjorde kun ni av totalt 67 personer i denne gruppa. Til tross for at dette prosentmessig er et nedslående tall, er det interessant å spørre seg; hva var det som gjorde at nettopp disse ni personene ble friske av sykdom, følte seg vellykkede og var optimistiske til fremtiden? Det er disse spørsmålene boka søker å finne svaret på. Jeg vil i denne presentasjonen forsøke å få frem hovedessensen i handler om, og hvordan forfatterne gikk frem for å besvare disse spørsmålene.

Hauser et al. (2006:viii) peker på at resiliens har blitt et viktig tema i arbeid med sårbare barn, og fra forskning vet vi mer og mer om hva som fremmer eller hemmer utviklingen av resiliens. Forfatterne hevder imidlertid at til tross for denne kunnskapen, er tematikken i sin helhet fortsatt uklar. De ønsket en dypere forståelse av hva prosessen om resiliens handler om, og søkte en innsikt i hva som ligger bak de kjente risiko- og beskyttelsesfaktorene, altså hvordan disse ungdommene arbeidet med seg selv og faktisk fikk til denne positive utviklingen til tross for det de var utsatt for (Hauser et al. 2006:viii). Hauser et al. (2006) viser til hovedfaktorene for hva som bidrar til utviklingen av resiliens, og siterer Mastens oppsummering; ”connections to competent and caring adults in the family and community, cognitive and self-regulation skills, positive views of self, and motivation to be effektive in the environment” (Masten 2001 referert i Hauser et al. 2006:6-7). Hauser et al. (2006:6-8) spør seg imidlertid *hvorfor* det for eksempel er slik at relasjoner er viktige, og hvordan det spiller en rolle, og mener det er et misforhold mellom kunnskapen om at noen faktorer er viktig for resiliens, og hva som egentlig er funksjonen eller bakgrunnen for at denne faktoren virker resiliensfrembringende. The High Valley Resilience Study ble derfor dannet, en studie der ungdom utsatt for omsorgssvikt kunne fortelle personlig gjennom narrative intervjuer om deres prosess mot en positiv utvikling (Hauser et al. 2006:viii).

4.1.1 Bakgrunnen for studiet

Mellom 1978 og 1983 ble det som en del av en longitudinell studie av ungdommers utvikling gjort personlige intervjuer hvert år i fire år med nesten 150 tenåringer (Hauser et al. 2006:9). Omtrent halvparten av disse deltakerne hadde vært innlagt på ”Children’s Center of High Valley Hospital” på grunn av psykiske vansker og alvorlige atferdsproblemer. Ungdommene ble spurt om å fortelle om deres historie, familieforhold, venneforhold, om livet hjemme og i skole og om fremtidsplaner. De ble videre spurt om å fortelle om deres vanskelige hendelser i livet, og hvordan de taklet stress (Hauser et al. 2006:9). I 1989, fem år senere, startet så Stuart T. Hauser og Joseph P. Allen en oppfølgingsstudie av de tidligere ungdommene som hadde vært innlagt på High Valley Hospital, og som nå var unge voksne, mellom 23 til 25 år (Hauser et al. 2006:9). Denne studien, the High Valley Resilience Study, foregikk mellom årene 1989 og 1994 (Hauser et al. 2006:viii). To nye intervjuer ble holdt av intervjuere som ikke visste noe om deres bakgrunn og vanskelige fortid. De fleste intervjuerne kunne her fortelle om unge voksne som bar tydelige preg av deres fortid; de var vaksomme, pessimistiske for fremtiden, og deres liv var tydelig farget av brutte relasjoner og negative tanker om dere selv (Hauser et al. 2006:10). Samtidig var det noen intervjuere som kunne rapportere om helt uventede møter med tidligere vanskeligstilte ungdom. Disse ungdommene viste ingen tegn til at de bar med seg en vanskelig fortid; de synes å klare seg bra i livet, de var i jobb eller i jobbsøkerprosess, var i langvarige forhold og noen var også blitt foreldre. De var entusiastiske ovenfor fremtiden og viste stort engasjement i å forstå egne psykiske prosesser (Hauser et al. 2006:10). Det var altså noen av disse deltakerne, unge voksne med fortid preget av omsorgssvikt og innleggelse ved psykiatrisk sykehus, som viste høy grad av positiv fungering og lite tegn til konsekvenser av det de hadde opplevd.

For å tilnærme seg en forklaring på hvordan dette kunne ha seg, undersøkte forskerne hvordan denne subjektive optimismen blant disse personene hang sammen med objektive kriterier på sosial fungering. Positiv sosial fungering handlet om god sosial og emosjonell utvikling, og et godt forhold til nære relasjoner, både venner og familie, mens den negative var knyttet til antisosial atferd og psykiatriske symptomer (Hauser et al. 2006:10-11). Disse kriteriene ble undersøkt på alle de nesten 150 tidligere deltakerne, altså både de som hadde vært innlagt ved High Valley Hospital og de som ikke hadde det. Det viste seg da at denne gruppa som overrasket intervjuerne med god fungering, totalt ni personer, scoret over gjennomsnittet i alle kriteriene på positiv sosial fungering, mens dårligst på de negative kriteriene. Denne gruppa synes altså å fungere bedre enn også de som ikke hadde vært psykiatrisk innlagt som

tenåringer. Gruppen fikk navnet "the resilient group", den resiliente gruppa. Forskerne ønsket å undersøke denne uvanlig høye fungeringen i denne gruppa, og sammenliknet den med personer som scoret middels bra. Dette var personer som hadde vært tidligere innlagt, og som fungerte godt med hensyn til noen positive kriterier, mens dårligere ved andre. Disse hadde ikke store psykiske problemer, men var heller ikke veldig godt sosialt fungerende. Denne gruppen ble kalt "the kontrast group", kontrastgruppa, og utgjorde i alt syv personer (Hauser et al. 2006:11-12). Jeg vil ha fokus på ungdommer tilhørende den resiliente gruppa, og det vil være fortellinger fra disse ungdommene som vil være gjenstand for analysen. Det er også ungdommer fra denne gruppa boka går i dybden på. I diskusjonen vil jeg imidlertid peke på viktige kontrasteringer mellom de to gruppene, som forteller noe om hvordan opplevelse av mening kan stå i relasjon til resiliens.

4.2 Presentasjon av case; personer som utvikler resiliens

Jeg vil nå ta for meg historien til fire av de ni personene som tilhørte den resiliente gruppa, og innholdet i de narrative intervjuene de deltok i. Det er også disse fire personene Hauser et al. (2006) har gått i dybden på. Når Hauser et al. (2006:35) innleder presentasjonen av disse intervjuene, fokuseres det på at dette ikke er komplette historier, men snarere beskriver en prosess der ungdom, på vei mot å bli unge voksne, arbeider med seg selv og går i retning av en positiv utvikling. De narrative historiene forteller altså hvilke tema som kommer frem som viktige i denne prosessen (Hauser et al. 2006:35). Historiene fortelles ut i fra hvordan personene selv opplevde ulike hendelser, og konsentrerer seg om deres forståelse, reaksjoner og virkelighet (Hauser et al. 2006:36).

4.2.1 Pete

Pete var nummer to av fire søsken. Han ble beskrevet som et vanskelig barn allerede fra barnehagealder, der han slo andre barn, begynte å stjele som femåring, og på skolen var han veldig aggressiv (Hauser et al. 2006:76). Faren til Pete hadde sterke humørsvingninger, som han forsøkte å regulere med alkohol og stoff, men som gikk ut over moren og barna med vold. Pete begynte tidlig å stjele stoff og alkohol av faren. Foreldrene til Pete skilte seg da han var åtte år. Pete bodde da primært hos mor, men da Petes problemer økte, ble han sendt for å bo hos faren, i håp om at han skulle roe seg ned. Pete tok dette ille opp, da han opplevde dette som at moren ikke lenger var glad i han (Hauser et al. 2006:77). Problemene fortsatte å øke,

og Pete utviklet et svært destruktivt forhold til faren. Da han var fjorten år fikk han plass på High Valley, etter at han hadde stjålet en pistol og tatt den med på skolen. På dette tidspunktet hadde også hans andre tre søsken utviklet psykiatriske og kriminelle problemer.

Da Pete kom til High Valley, hadde han et negativt forhold til voksenpersoner, som han kun så som personer med desperate kontrollbehov (Hauser et al. 2006:78). Petes aggressive oppførsel fortsatte også ved senteret, hvor han søkte full oppmerksomhet og kontroll. De ansatte ved High Valley oppdaget imidlertid at Pete var svært intelligent og musikalsk anlagt. I det første intervjuet forteller Pete at han er opptatt av gitarspilling, og at han ønsker å bli ”nummer én”. Han forteller videre om forholdet til faren, som fortsatt er vanskelig. Pete har et sterkt behov for å ha kontroll over situasjoner og andre rundt han. Det gjennomgående hos Pete er hans ønske om å være en aktiv agent fremfor et offer i eget liv, til tross for at dette utspiller seg i dårlig oppførsel (Hauser et al. 2006:82). Han viser seg også ambivalent ovenfor nære forhold, der han på den ene siden er opptatt av risikoen for å bli såret, og på den andre siden behovet for nærhet (Hauser et al. 2006:85). Det andre intervjuet, der han er seksten år, handler i stor grad om Petes ønske om å bli anerkjent, nå som skuespiller. Når intervjuer spør om hans endringer siden han bodde på High Valley, forteller Pete at han har funnet andre måter å håndtere vanskelige situasjoner på; han ser verdien i konformitet, og i å kontrollere temperamentet sitt. Han drømmer om å reise tilbake til High Valley, og imponere de ansatte med de endringene han har gjort seg (Hauser et al. 2006:89). Han gjør også en stor sak av å fortelle hvor stort han verdsetter forholdet han har til moren. Han forteller at han er villig til å gjøre hva som helst for henne – og viser ingen tegn til bitterhet for å ha blitt tvunget til å leve med faren. Faren har han imidlertid fortsatt et anstrengt forhold til (Hauser et al. 2006:90).

I det tredje intervjuet forteller Pete at han ønsker seg ut av staten han bor i, for å få en ny start et annet sted. Han har sluttet med skuespill og sluttet på High School (Hauser et al. 2006:91). Han anerkjenner for første gang at han føler seg ensom og at han bryr seg om de vanskelige familieforholdene. I det fjerde intervjuet er Pete atten år, og tilbake fra et år borte fra staten, hvor han har bodd på gata i San Francisco. Han forteller at sinnet hans er borte, noe som var målet hans med å forlate staten. Han forteller også at han er homofil, og at hans valg om å slutte med skuespill og behov for å komme seg bort hadde å gjøre med at han ble beskyldt for å være nettopp det. Han sier til intervjuer at han imidlertid er trygg på hvem han er nå (Hauser et al. 2006:97-99). Når Pete blir spurt om hva som har ført til de viktige endringene, svarer han at det ikke handlet om tiden ved High Valley eller terapi, men om hans vilje til å endre

seg – ”you’ve got to want to” (Hauser et al. 2006:101). Pete deltar så i oppfølgingsintervjuer noen år senere, da han er tjuefem år. Dette intervjuet handler i stor grad om å reflektere over fortiden, og i Petes tilfelle refleksjon over nære relasjoner. Han har et sterkt behov for å oppleve tillitsfulle relasjoner, og det spekuleres i om Petes ønske om å ha forhold til menn i større grad handler om behovet for mannlig støtte og relasjonell tilknytning, enn om seksualitet (Hauser et al. 2006:113).

Til tross for Petes aggressive oppførsel, viser han tidlig tegn til psykologisk styrke, ved at han har et stort engasjement i å forstå seg selv og egne følelser (Hauser et al. 2006:108). Det er viktig for Pete å beskytte moren, til tross for alt som har skjedd, og at hun ikke mestret å beskytte han (Hauser et al. 2006:109). Han har også hatt tydelige mål hele veien, hans største frykt har vært å bli hjelpeløs eller et offer. Han viser gjennomgående at han er fremtidsrettet og ønsker å se endringer, også når han står oppe i vanskeligheter (Hauser et al. 2006:111). Det sentrale ved Petes vei til resiliens synes altså å handle om at hans evne til refleksjon, hans engasjement for endring, og hans vei mot å bli så trygg på seg selv at han kan vise styrke på andre måter enn ved kontrollbehov og kriminalitet (Hauser et al. 2006:108-115).

4.2.2 Rachel

Rachels biologiske far brøt kontakten med familien da hun var ett år. Moren traff stefaren til Rachel like etter, og han adopterte Rachel (Hauser et al. 2006:116). I de første årene av Rachels liv fungerte hun godt. Ettersom årene gikk og hun begynte å bli endre, begynte det imidlertid å oppstå noen problemer. Rachel hadde få venner i skolen, og holdt seg mye hjemme med familien. Familien til Rachel beskrev seg selv som en lykkelig og normal familie. Samtidig var foreldrene hennes opptatt av at hun skulle holde fokusere på familien, og det ble gitt lite spillerom for Rachel til å utvikle selvstendighet og gjøre aktiviteter som andre jevnaldrende ungdommer (Hauser et al. 2006:117). Da hun gikk i fjerde klasse døde to nære venner av familien, som hadde vært som besteforeldre for Rachel. En onkel hun hadde hatt mye kontakt med skiller seg og forsvinner også fra familien. I denne perioden begynner Rachel også å tenke over at hun er adoptert. Hun blir mer og mer innesluttet, holder seg på rommet, og opptrer likegyldig ovenfor de rundt henne (Hauser et al. 2006:119). Når Rachel er nesten fjorten år, kommer hun til High Valley, etter å ha selvskadet seg (Hauser et al. 2006:116). Også her fortsetter problemene med jevnaldrende, som hun opptrer svært

uforutsigbart ovenfor, hun har store problemer med å uttrykke følelser, hun er uvanlig stille, men samtidig svært sint på omgivelsene ved senteret (Hauser et al. 2006:118-119).

I det første intervjuet forteller Rachel at hun synes det er uvant å bli spurt om følelser, og synes det er ubehagelig å skulle beskrive egen familie. Hun viser likevel tegn til å ønske å forstå fortiden, hvorfor hun hadde hatt få venner, og hvorfor hun ofte er så sint (Hauser et al. 2006:122-123). Det kommer frem tydelige tegn på det som viser seg å være en av styrkene til Rachel, nemlig tilliten til at endring faktisk er mulig (Hauser et al. 2006:125). I det andre intervjuet er Rachel seksten år, og her forteller hun at hun har forandret seg mye. Hun har et bedre forhold til foreldrene, og sier at hun for første gang tør å si i fra om vanskelige ting (Hauser et al. 2006:126). Hun har også reflektert mye over tiden ved High Valley og over seg selv, og ser at hun var altfor avhengig både av familien og av personalet ved senteret. Det å skulle stå alene hadde vært tøft for henne, men samtidig ser hun at det har vært en viktig prosess (Hauser et al. 2006:127-128). Hun har stabile vennskap for første gang, og forteller om gleden av å kunne oppleve likeverdige, symmetriske vennskap (Hauser et al. 2006:129). Når Rachel kommer til sitt tredje intervju er hun sytten år, ferdig med High School, har giftet seg, og venter barn om tre uker (Hauser et al. 2006:132). Hun og mannen planla å få barnet, og hun ser fram til å bli mor. Rachel forteller at mange protesterte mot at de skulle få barn så tidlig, men at hun likevel var fast bestemt på at det var dette hun ville. Hun har store planer for fremtiden, for relasjonen til barnet, og hvordan hun ønsker å være hos mor (Hauser et al. 2006:134-141). I det fjerde intervjuet har Rachel blitt mor, hun lever et godt liv med mannen og sønnen. Hun ser på fortiden i familien, og sier hun forstår foreldrene bedre nå som hun er mor selv. Hun har empati med de, men har tydelige mål om å gjøre ting annerledes enn foreldrene (Hauser et al. 2006:142-147).

I oppfølgingsintervjuene har imidlertid historien endret seg ganske drastisk. Rachel er tjuefem år, er skilt, og er nå i et lesbisk forhold (Hauser et al. 2006:147). Det viser seg at Rachel i tenårene, da de tidligere intervjuene fant sted, gradvis utviklet evne til å reflektere over fortiden, men hadde samtidig liten innsikt i de aktuelle følelsene, og hvordan dette påvirket hennes handlinger og valg i livet på daværende tidspunkt. Hun forteller i oppfølgingsintervjuene at hun alltid hadde vært redd faren, det var uakseptabelt å vise følelser i familien, og hun er nå sint på faren (Hauser et al. 2006:147-148). Hun hadde alltid dårlig selvtillit, og var også bestandig redd for å bli forlatt. Da hun valgte å gifte seg og få barn i en alder av sytten år, var dette fordi hun slik kunne forsikre seg langvarige relasjoner og gjøre de

permanente (Hauser et al. 2006:151). Hun hevder hun alltid hadde visst at hun var lesbisk, men at hun var altfor redd for hva foreldrene ville synes, og undertrykte følelsene (Hauser et al. 2006:152-153).

For Rachel er relasjoner, autonomi og andres anerkjennelse sentrale tema som går igjen i de ulike intervjuene. Rachels vei mot mestring er komplisert, og hun viser seg å være i en prosess selv også ved siste intervju, mange år etter de første intervjuene. Det sentrale ved Rachels prosess mot resiliens er at hun til slutt forener tidligere evne til retrospeksjon og de senere utviklede evnen til å forstå og handle ut i fra nåværende følelser (Hauser et al. 2006:156-160).

4.2.3 Sandy

Sandys foreldre skiltes halvannet år før hun kommer til High Valley. Problemene hun utviklet viste seg først i skolen, der hun gikk fra å være en hardtarbeidende student til å være fraværende og deprimert, med lavere innsats i skolen (Hauser et al. 2006:161). På hjemmebane hadde moren til Sandy fått ny kjæreste, som flyttet inn med Sandys familie sammen med fire egne barn. Sandys brødre hadde svært aggressiv oppførsel, og hun kom dårlig overens med moren (Hauser et al. 2006:161). Det ble da bestemt at moren skulle flytte ut sammen med sin nye kjærestes familie, og at Sandys far skulle flytte tilbake hjem. Dette gjorde at ting ble litt lettere for Sandy, helt til kjæresten hennes gjorde det slutt med henne, og hun forsøkte å ta sitt eget liv ved å kutte seg på håndleddene. Det var denne hendelsen som gjorde at hun ble henvist til High Valley, i en alder av fjorten år (Hauser et al. 2006:162).

Foreldrene til Sandy opptrer som intelligente og velmenende ovenfor Sandy, men de ansatte ved High Valley reagerer likevel på deres selvopptatthet. Faren er fraværende store deler av tiden, mens moren har mye sinne ved seg, og sliter med humørsvingninger. Sandy hadde alltid vært en viktig støtte for moren da hun var deprimert, men ble mindre viktig da moren opplevde gode tider (Hauser et al. 2006:163). Det var alltid viktig for Sandy å få bekreftelse. Sandy ble stadig fortalt av foreldrene at hun var et ”perfekt barn”, vakker og talentfull. Da hun var ti begynte hun imidlertid å bli interessert i gutter og vanke med eldre ungdommer, og et fiendtlig forhold til moren begynte (Hauser et al. 2006:163). På High Valley observerte de ansatte Sandys sterke psykiske ferdigheter som intelligens, sosiale ferdigheter og impuls kontroll. Samtidig så de at når Sandy ble utsatt for stor aggresjon hos andre pasienter

eller liknende stressende situasjoner, mistet hun tilgangen til disse ferdighetene og dissosierte, altså mistet selvbevisstheten og virkelighetsperspektivet (Hauser et al. 2006:164). Sandy viste seg å være redd for egne tanker og følelser, og sa selv at hun ”didn’t want to think” (Hauser et al. 2006:165).

I det første intervjuet hevder Sandy at hun bare har én forelder, faren. Det gjennomgående ved dette intervjuet er at hun mener hun ikke vet hvorfor hun er deprimert, hun vil ikke tenke på hvorfor, og hun ser ikke selv å ha et problem (Hauser et al. 2006:165-168). Hun forteller at hun liker å tegne, og gjorde dette mye før hun kom til High Valley (Hauser et al. 2006:168). I det andre intervjuet, ett år senere, er hun seksten år og har begynt på internatskole (Hauser et al. 2006:172). Sandy trives veldig godt på denne skolen. Her har hun fått nye erfaringer – gode vennskap med jevnaldrende og en god og rettferdig disiplin i skolen. Hun har også blitt mye tryggere på seg selv. Disse erfaringene har gjort at hun i mye større grad enn ved forrige intervju viser evne til å reflektere over fortiden, og relasjonene til foreldrene. De nye erfaringene hun har gjort seg ved denne skolen har også gjort at hun har blitt interessert i politikk (Hauser et al. 2006:173). I det tredje intervjuet forteller Sandy om et brudd i det gode forholdet til faren, da han ble svært opprørt etter å funnet ut av Sandy hadde røkt hasj på rommet på internatskolen. Det kommer frem at Sandy skuffet farens behov for å ha en perfekt datter, og at Sandy alltid hadde vært redd for faren. Han hadde vært voldelig mot henne, og spesielt moren og brødrene (Hauser et al. 2006:179-183). I det fjerde intervjuet er Sandy atten år. Dette intervjuet handler om Sandys enda nye måter å se tidligere situasjoner og relasjoner på, hun har fått et utvidet perspektiv på tidligere erfaringer (Hauser et al. 2006:189). Hun ser frem til å begynne på college, og bli mer selvstendig (Hauser et al. 2006:191). I oppfølgingsintervjuene, da hun er 25 år, er hun gift, hun har ikke fullført college, men lever et godt liv sammen med ektemannen.

Sandy skiller seg ut fra de andre ungdommene ved at hun ikke hadde en lang historie med vanskeligheter før hun kom til High Valley, men at problemene utviklet seg relativt raskt. Det viser seg at Sandys største problemer konsentrerte seg om foreldrenes selvopptatthet og manglende evne til å se Sandys behov (Hauser et al. 2006:200-201). Sandys prosess mot resiliens kan synes å handle om å tørre å møte egne følelser, håndtere de, og reflektere over de (Hauser et al. 2006:204). Å være sjef over seg selv – å ha kontroll og autonomi er også gjennomgående det som opptar Sandy (Hauser et al. 2006:205). Sandys utvikling handler

altså om at hun lærte å tolererte egne følelser og svakhet, fordi hun også stolte på egne styrker (Hauser et al. 2006:208).

4.2.4 Billy

Billy var nesten tolv år da han kom til High Valley. I tiden før han kom til senteret, hadde det oppstått flere voldelige episoder mellom Billy og moren, der Billy blant annet hadde stormet mot moren med et belte, to ganger gått etter henne med kniv, og en gang med en kjele med kokende vann. Ettersom episodene eskalerte, tok moren til slutt kontakt med en barnevernsklinikk, som henviste Billy og moren til High Valley (Hauser et al. 2006:209-210). I tiden før disse episodene hendte, hadde Billys familie hatt en vanskelig tid. Faren til Billy hadde flyttet unna på grunn av en jobb, og moren fant ut at han hadde vært utro mot henne. Moren, Billy og søsknene flyttet da til faren, i håp om en ny start der. Faren var imidlertid utro igjen kort tid etterpå, og familien flyttet nå til byen der moren til Billys slekt bodde. Like etter familien flyttet, brøt faren kontakten med Billy, uten å gi noen forklaring (Hauser et al. 2006:210). Billy begynte å føle seg dårlig om morgenen, og holdt seg mer og mer borte fra skolen. I denne perioden startet konflikten med moren, som videre eskalerte til de alvorlige episodene som resulterte i Billys plass på High Valley (Hauser et al. 2006:210). Moren hadde vært bekymret for å skaffe seg jobb etter at de var flyttet til en ny by, og hadde ikke gitt barna særlig oppmerksomhet. Da Billy ble sint og fortalte at han ønsket å bo med faren, kunne moren spotte han og bruke farens avvisning mot han (Hauser et al. 2006:211). De ansatte ved High Valley observerte Billys overstimulerte forhold til moren, der Billy hadde overtatt mye av farens tidligere oppgaver, som å lage mat, handle og passe småsøsken. Personalet ved High Valley bekymret seg for at moren ikke lot sønnen bli selvstendig og vokse fra henne etter han var ferdig ved High Valley (Hauser et al. 2006:211-212).

I det første intervjuet er Billy tolv år, og det er den siste dagen han er på High Valley. Han svarer på spørsmål gjennomgående med å spøke bort alvorlige tema, og uttrykker seg på en måte som om det meste er positivt. Han er tilbakeholden når han blir bedt om å utdype følelser, men det kommer likevel frem at han er opptatt av å mestre situasjoner han er oppe i (Hauser et al. 2006:216). I det andre intervjuet, ett år senere, har han blitt med i Community Youth Guild, han har begynt å spille trommer, og gjør det bra i skolen (Hauser et al. 2006:221). Han forteller at han har det bra, har det godt med moren, men er samtidig unnvikende i kommunikasjonen med intervjuer. Han forteller at han har utviklet en evne til å

kontrollere sinnet sitt, og trekker seg tilbake fra en vanskelig situasjon i stedet for å bli voldelig (Hauser et al. 2006:228-229). Det tredje og fjerde intervjuet foregår på noenlunde samme måte. Billy fortsetter å holde tilbake følelsene sine, og fokusere på det som har vært positivt. Til en viss grad forteller han om savnet av faren, og konflikten med moren. Han har kommet inn på en anerkjent High School, og har tydelig interesse for skolen. I oppfølgingsintervjuene er han tjuetre år, han har fått kone og en sønn og utdannet seg som politi (Hauser et al. 2006:243). Han forteller om gode relasjoner, både til en nær venn gjennom mange år, og til kona (Hauser et al. 2006:247-248).

Et gjennomgående trekk ved Billys måte å reflektere over fortid på, og måten han håndterer ulike situasjoner i nåtiden, er at han er mer preget av praktisk handling enn av refleksjon over følelser (Hauser et al. 2006:240). Dette er særlig det som skiller Billy fra de andre tre ungdommene, som alle viser sterke analytiske evner (Hauser et al. 2006:250). Det sentrale ved Billys vei til resiliens er altså ikke hans evne til å uttrykke seg, men at han handler ut i fra det er som har vist seg best for han. Han jobber med seg selv i like stor grad som de andre, men dette kommer til uttrykk gjennom handlinger og demonstrasjoner, snarere enn ord (Hauser et al. 2006:251). Billys evne til positivitet, å ta ansvar for handlinger, og iver etter å utvikle selvstendighet er viktige elementer i Billys prosess mot positiv utvikling (Hauser et al. 2006:251-259).

Sammenfattende

De fire ungdommene viser altså på ulik måte hvilke tema som har spilt vesentlig rolle for deres evne til å snu en negativ utvikling til det positive. De har alle ulike historier og utgangspunkt, ulike behov, og ulike måter å mestre vanskelighetene på. Det er likevel noen trekk som kan synes felles for de resiliente ungdommene i the High Valley Resilience Study. Hauser et al. (2006:39) nevner tre særlig sentrale trekk hos de resiliente ungdommene, nemlig deres evne til refleksjon, overbevisningen om at egne handlinger betyr noe og at man kan bestemme over eget liv, samt deres engasjement for og interaksjon med andre.

Disse historiene og disse ungdommenes fortellinger fra eget liv vil altså være mitt utgangspunkt for å forstå hvordan ungdommer utsatt for omsorgssvikt arbeider med seg selv for å mestre hverdagen tross vanskelige livshendelser. Jeg vil ta for meg disse fortellingene, og undersøke om opplevelse av mening, og anvendelse av ulike kilder til mening kan forstås i

sammenheng med deres evne til å mestring. Jeg vil nå redegjøre hva disse kildene til mening innebærer, basert på Schnells forståelse av mening, og måleinstrumentet SoMe.

Kapittel 5. Analyseverktøy

I dette kapittelet vil jeg ta for meg Schnells kilder til mening, som er funnet på bakgrunn av den kvantitative undersøkelsen og måleinstrumentet *The Sources of Meaning and Meaning in Life Questionnaire (SoMe)*. Jeg vil redegjøre for måleinstrumentet SoMe og fremgangsmåten som ble brukt å komme frem til de ulike kildene, før jeg så tar for meg innholdet i hver av de fire domeneene Schnell opererer med, samt kildene til mening under hvert domene. Til slutt vil jeg operasjonalisere SoMe ved å velge meg ut enkelte kilder og konkrete forskningsspørsmål tilhørende kildene som jeg vil ta i bruk i møte med teksten om ungdom som utviklet resiliens.

5.1 Måleinstrumentet The Sources of Meaning and Meaning in Life Questionnaire (SoMe)

Innledningsvis argumenterte jeg for SoMe og kildene til mening som en solid og holdbar teori å bruke i sammenhengen meningsdannelse. Jeg vil nå ta for meg bakgrunnen og fremgangsmåten for denne undersøkelsen.

Snell (2011b:667) poengterer at mening de siste årene har blitt et viktig forskningsemne, og at økende oppmerksomhet rundt emnet har ført til en bredere forståelse av innholdet i begrepet. Samtidig peker hun på at kildene til mening, altså hva som ligger til grunn for at vi opplever mening, ikke har blitt vektlagt i tilstrekkelig grad. Å undersøke kilder til mening har tidligere i all hovedsak foregått gjennom kvalitative metoder (Snell 2011b:667). Snell (2011b:667-668) viser hvordan tidligere teoretikere har gått frem for å undersøke kilder til mening, der fellestrekkene er bruk av dybdeintervju med ulike personer, hvor det ble spurt om deres viktigste kilde til mening eller et ideelt meningsfullt liv. Fokusgruppeintervju har også blitt brukt, der liknende spørsmål ble diskutert (Snell 2011b:667).

Snells studie og instrumentet SoMe har imidlertid en annen bakgrunn for tilnærming til ulike kilder til mening, ved å ta i bruk både kvantitative og kvalitative metoder (Snell 2011b:668). Til forskjell fra de tidligere studiene, som baserte funnene på forestillinger knyttet direkte til meningsopplevelse, tok Snell utgangspunkt i tre sentrale psykologiske

aspekter knyttet til mening; eksistensiell kognisjon (personal myth), handlinger (personal rituals) og emosjoner (experiences of transcending) (Schnell 2011b:668). På denne måten fikk hun frem de implisitte eller ubevisste kildene til mening, fremfor eksplisitte fortellinger om meningsfylte liv. Nettopp dette gjør disse kildene til mening mer altomfattende, mener Schnell (2011b:671). Hun foretok strukturerte dybdeintervjuer, der det ble brukt en "laddering technique", som går ut på å stille gjentakende oppfølgingsspørsmål knyttet til hvert hovedspørsmål frem til man kommer frem til den ultimate meningen ved hvert av hovedspørsmålene. Dette ble gjort på hvert spørsmål, helt til man satt igjen med 26 kilder til mening. De 26 kildene ble videre fordelt i fire ulike domener; selvtranscendens, selvaktualisering, orden og struktur og relasjoner og velvære (Schnell 2011b:668). Ut i fra de 26 kildene ble det laget en skala med 151 spørsmål eller "items", som utgjør måleinstrumentet The Sources of Meaning and Meaning in Life Questionnaire (SoMe) (Schnell 2009:487).

Undersøkelsen viste at de 26 kildene til mening dekket alle tidligere funn på kilder til mening, i tillegg til at de inkluderer flere komponenter. Oppsummerende kan man si at disse kildene til mening knytter seg til forpliktelse til iboende, grunnleggende nivåer av mening. I følge Schnell (2011b:668) kan disse kildene til mening beskrives som "meaning in action", og viser til at man konstruerer mening på en aktiv måte, gjennom å fremkalle og benytte mening inn i dagliglivet. Schnell (2011b:668) hevder kildene til mening slik sett kan ses i sammenheng med evnen til refleksjon, ved at kildene implisitt fremkalles i menneskets handlinger, kognisjon og emosjoner.

Før jeg går i gang med å beskrive innholdet i de ulike kildene til mening, vil jeg nevne sentrale aspekter i forståelsen av hvordan de ulike kildene fungerer i forhold til hverandre.

Særlig viktig her er ulikhetene som kommer frem, der noen kilder synes sterkere korrelert med meningsfullhet enn andre. Det er funnet åtte kilder som i særlig grad kan knyttes til meningsfullhet, representert i hver hovedkilde. Disse kildene er eksplisitt religiøsitet og spiritualitet i vertikal selvtranscendens, generativitet i horisontal selvtranscendens, utvikling, kreativitet og makt i selvaktualisering, praktiskhet i orden og struktur og til slutt harmoni i velvære og relasjoner (Schnell 2011b:671). Dette forteller altså at alle de fire domene er relevante for å oppleve meningsfullhet.

Det presiseres videre at jo flere kilder en person har tilgang på, desto større er muligheten for å oppleve tilhørighet og betydning i livet, og derfor et meningsfylt liv. Det poengteres også at

i tillegg til å ha tilgang på flere kilder, er det også viktig å ha en variasjon av ulike kilder, altså innenfor ulike domener (Schnell 2011b:670-671).

Jeg vil nå ta for meg de fire domenene, og innholdet i kildene til mening innenfor hvert domene. I fremstillingen vil jeg ta for meg Schnells beskrivelse av de ulike kildene, samt at jeg i redegjørelsen av hver kilde vil ta utgangspunkt i spørsmålene formulert i variabellista til Sørensen et al. (Vedlegg 1), da dette gir en god beskrivelse av innholdet i hver kilde. Jeg velger å bruke de norske oversettelsene av kildene, som begrepene kommer frem i denne variabellista.

5.1.1 Selvtranscendens

Schnell (2009:488) definerer selvtranscendens som ”commitment to objectives beyond one’s immediate needs”, altså et engasjement for noe utenom våre umiddelbare behov.

Selvtranscendens blir sett på som en vesentlig komponent for mening. Frankl hevdet selvtranscendens er selve nøkkelen til et meningsfullt liv (Schnell 2011a:393). Også i måleinstrumentet SoMe viser selvtranscendens seg som det domenet som har størst korrelasjon med opplevd meningsfullhet (Schnell 2011b:672). Dette engasjementet for noe utenfor seg selv forstår Schnell (2011a:393) ut i fra to dimensjoner, vertikal selvtranscendens og horisontal selvtranscendens.

Vertikal selvtranscendens

Vertikal selvtranscendens beskrives av Schnell (2009:488) som ”orientation towards an immaterial, supernatural power”, også handler altså om et engasjement mot en ikke-materiell, høyere makt (Danbolt 2014:26). Kildene som faller inn under dette domenet er *organisert/eksplisitt religiøsitet*, som knyttes til ”religion and faith” (Schnell & Becker 2006:121), og *åndelighet (spirituality)* som beskrives som ”connection with a higher reality” (Schnell & Becker 2006:121). Skjelningen mellom de to kildene vil ikke være relevant å gå inn på i denne oppgaven, men jeg vil se kildene i en sammenheng, og knytter det til både religion i organisert form, og en tillit en skjebne og noe man anser som hellig (Vedlegg 1).

Horisontal selvtranscendens

Horisontal selvtranscendens er den andre dimensjonen av selvtranscendens, og defineres som "taking responsibility for (worldly) affairs beyond one's immediate concerns" (Schnell 2009:488). Schnell forstår altså selvtranscendens både som et engasjement mot en høyere makt, som i vertikal selvtranscendens, men også som et iboende engasjement og ansvar for det verdslige anliggende (Schnell 2011a:393).

Den første kilden innenfor horisontal selvtranscendens er *generativitet*. Dette beskrives som "doing or creating things valued beyond one's death" (Schnell & Becker 2006:121). Altså handler dette om et engasjement som også har betydning etter ens død. Denne kilden er den som i størst grad er relatert til opplevelsen av meningsfullhet (Schnell 2011b:670).

Spørsmålene som knyttes til denne kilden handler om ønsket om å sette spor etter seg i livet, skape noe av varig verdi, arbeide for å gjøre verden bedre, samt forståelsen av at man har et oppdrag å fylle i livet (Vedlegg 1).

Den andre kilden innenfor dette domenet handler om å ha "harmony and unity with nature" (Schnell & Becker 2006:121), og benevnes som å ha *enhet med naturen*. Her ligger fokuset på å beskytte miljøet og å være knyttet til og leve i samklang med naturen (Vedlegg 1). *Sosial forpliktelse* er den tredje kilden. Sosial forpliktelse beskrives som "commitment for justice, public welfare, or human rights" (Schnell & Becker 2006:121). Dette kan handle om å engasjere seg for solidaritet og rettferdighet, og sette slike behov foran egne økonomiske eller personlige interesser (Vedlegg 1). Videre defineres kilden *helse* som "healthiness, fitness, wholesome nutrition" (Schnell & Becker 2006:121), og knyttes til det å ta vare på egen helse (Vedlegg 1). Til slutt i dette domenet beskrives kilden *selvinnnsikt* som "confrontation with and analysis of oneself" (Schnell & Becker 2006:121). Selvinnnsikt handler altså om å reflektere over seg selv og hvem man er, og bli kjent med seg selv og egen atferd (Vedlegg 1).

5.1.2 Selvaktualisering

Selvaktualisering beskrives av Schnell (2009:488) som "employing, challenging, and fostering one's capacities". Altså handler dette om å ta i bruk, utfordre og utvikle egen kapasitet (Danbolt 2014:26). Det er totalt åtte kilder til mening innenfor dette domenet.

Den første kilden er *individualisme*, og beskrives som ”independence and realisation of potentials” (Schnell & Becker 2006:121). Dette handler om menneskets evne til å realisere seg selv, leve ut egne interesser og ferdigheter, og være uavhengig (Vedlegg 1). Videre er kilden *utfordring* forbundet med ”endeavour, adventure, risk” (Schnell & Becker 2006:121), altså søken etter eventyr og det risikofylte, og det å finne glede i nye ideer og opplevelser (Vedlegg 1). *Utvikling* er den kilden som er høyest relatert til meningsfullhet i domenet selvaktualisering. Utvikling forstås her som ”personal growth, determination, goal attainment” (Schnell & Becker 2006:121). Dette handler altså om personlig vekst, besluttsomhet og måloppnåelse, og knyttes til forståelsen av læring som en livslang prosess, hvor man kontinuerlig arbeider for å utvikle seg selv (Vedlegg 1). Etter utvikling var *kreativitet* den kilden som scoret høyest i sammenheng opplevelse av meningsfullhet (Schnell 2011b:670). Kreativitet beskrives som ”fantasy, aesthetic sense, originality” (Schnell & Becker 2006:121). Ideer, fantasi og skapende virksomhet står sentralt i denne kilden til mening (Vedlegg 1).

Videre er *kraft* en kilde til mening i dette domenet som viste høy korrelasjon med meningsfullhet (Schnell 2011b:670), og beskrives som ”power, fight, dominance” (Schnell & Becker 2006:121). Denne kraften kan knyttes til å viljen til å kjempe, vise sterke sider og ønsket om å ha innflytelse på andre mennesker (Vedlegg 1). Kilden *frihet* handler om ”autonomy, liberty, self-rule” (Schnell & Becker 2006:121), altså et behov for opplevelse av frihet og uavhengighet i livet (Vedlegg 1). *Kunnskap* som kilde til mening kjennetegnes ved stikkordene ”questioning, keeping informed, trying to understand” (Schnell & Becker 2006:121). Altså fokuseres det her på iveren etter å tilegne seg ny kunnskap og søke større innsikt i det som møter en (Vedlegg 1). Den siste kilden til mening innenfor domenet selvaktualisering er *oppnåelse*. Dette forbindes med ”competence, skill, suksess” og knyttes til det å være prestasjonsorientert og ønsket om å lykkes (Vedlegg 1).

5.1.3 Orden og struktur

Orden og struktur er det tredje domenet i undersøkelsen SoMe, og beskrives som ”holding on to values, practicality, decency, and the tried and tested” (Schnell 2009:488). Dette knyttes til hvilket forhold vi har til verdier, tradisjoner og praksiser, og at de disse er utprøvd og har vist seg holdbare (Danbolt 2014:26). Det er totalt fire kilder innenfor dette domenet.

Den kilden som har vist størst relasjon til meningsfullhet, er kilden *praktiskhet* (Schnell 2011b:671). Av Schnell & Becker (2006:121) beskrives dette som ”pragmatism and realism”. Spørsmålene som blir knyttet til praktiskhet handler i hovedsak om å handle effektivt, se håndfaste resultater, og konsentrere seg om å få gjort de nyttige og nødvendige tingene i livet (Vedlegg 1). Videre er kilden *hensikt (fornuft)* beskrevet som ”rationality and logic” (Schnell & Becker 2006:121), som altså handler om å vurdere beslutninger, og handle på en fornuftig og overveid måte (Vedlegg 1). Kilden *moral* knytter seg til ”values and rules” (Schnell & Becker 2006:121), og innebærer at man vurderer god oppførsel som viktig, at verdier og sikkerhet er viktige elementer i livet og at man har klare moralske forestillinger (Vedlegg 1). *Tradisjon* er den siste kilden til mening i dette domenet. Tradisjon beskrives i denne sammenhengen som ”conservation, order, holding on to the well-established” (Schnell & Becker 2006:121), altså å holde fast på gamle sannheter og det forutsigbare og være opptatt av orden og veletablerte verdier (Vedlegg 1).

5.1.4 Relasjoner og velvære

Det siste domenet i måleinstrumentet SoMe kalles relasjoner og velvære. Dette beskrives av Schnell (2009:488) som ”cultivating and enjoying life’s pleasures in privacy and company”. Altså handler dette om å nyte og dyrke livets goder, både privat og i sammenheng med andre. Det er totalt sju kilder til mening innenfor dette domenet.

Den kilden som i størst grad var knyttet til opplevelse av meningsfullhet i dette domenet, var kilden *harmoni* (Schnell 2011b:670), og knyttes til ”balance and accord with oneself and others” (Schnell & Becker 2006:121). Spørsmål innenfor denne kilden knyttes til hvorvidt man streber etter indre ro og balanse, å leve i samklang med seg selv og andre, og ha fokus på harmoni og god stemning i møte med andre (Vedlegg 1). Kilden *oppmerksomhet* beskrives som ”awareness, continuity, ritualisation” (Schnell & Becker 2006:121), og handler om at man er bevisst livets overganger og ritualer, slik som fødsel, giftemål eller årstiders veksling, og om å sette pris på å gjøre ting regelmessig, enten alene eller sammen med andre (Vedlegg 1).

Kilden *fellesskap* beskrives av Schnell og Becker (2006:121) som ”close contacts and friendship, sense of family”. Til denne kilden knyttes spørsmål omkring prioriteringer av relasjoner, hvor mye tid personen tilbringer i fellesskap med andre, og hvordan personen vurderer viktigheten av vennskap og nære relasjoner (Vedlegg 1). Videre handler kilden *omsorg* om ”consideration, forethought, helpfulness” (Schnell & Becker 2006:121). Altså fokuseres det her på å være omsorgsfull, omtenkstom, om å ønske å hjelpe andre, og bry seg om andre ve og vel (Vedlegg 1). Kilden *kjærlighet* beskrives med ordene ”romanticism and intimacy” (Schnell & Becker 2006:121). Spørsmålene som brukes til å måle denne kilden til mening handler om hvor stor plass kjærlighet har i ens liv, om det å ta seg tid og ro til å være nær en annen, og å hengi seg til romantiske følelser (Vedlegg 1). *Fornøyelse* som kilde til mening handler videre om ”humour and enjoyment” (Schnell & Becker 2006:121), og her blir humor, behovet for å le, være sammen med glade mennesker og ha det gøy sett på som viktige elementer (Vedlegg 1). Til slutt i dette domenet er kilden *trøst/velbefinnende*, som handler om ”pleasure and hedonism” (Schnell & Becker 2006:121). Dette knyttes til aktiviteter som å skjemme seg bort og å slappe av, om å unne seg goder tross kostnader, og viktigheten av å føle seg vel og tilfreds (Vedlegg 1).

Jeg har nå redegjort for måleinstrumentet SoMe og Schnells kilder til mening innenfor fire ulike domener. Fremstillingen viser at kildene til mening favner bredt, og tar for seg viktige områder i eller aspekter ved livet der mennesket finner mening. På bakgrunn av innholdet i de ulike kildene, vil jeg nå operasjonalisere innholdet i de ulike domenenene.

5.2 Operasjonalisering av SoMe

Jeg vil undersøke i hvilken grad og på hvilken måte de ulike kildene til mening kommer til uttrykk i ungdommenes beretninger fra intervjuene i Hauser et al. (2006). Måten jeg gjør dette på, er å knytte sentrale aspekter ved hvert domene til konkrete forskningsspørsmål. Med disse forskningsspørsmålene møter jeg teksten i Hauser et al. (2006), hvor jeg søker innsikt i ungdommenes tilgang og anvendelse av kilder til mening, samt på hvilke måter kildene gir uttrykk for å være en ressurs for mestring hos den enkelte, og slik sett har sammenheng med resiliens. Jeg formulerer forskningsspørsmålene med utgangspunkt i de ulike spørsmålene i variabellista (Vedlegg 1), da disse spørsmålene konkretiserer hva man ser etter når man undersøker personers tilgang på kilder til mening.

Med bakgrunn i oppgavens omfang, vil det ikke være mulig å ta for meg alle de 26 kildene til mening innenfor fire domene. Jeg har derfor valgt ut de kildene som representerer en variasjon innen for fire ulike domener, samt at jeg gjorde en pilot i materialet, der jeg så på hvilke tema som særlig pekte seg ut. Noen av kildene har jeg også valgt å slå sammen, da jeg anser noen av kildene til å berøre samme tematikk.

Selvtranscendens

Innenfor domenet vertikal selvtranscendens fantes det to kilder til mening, eksplisitt religiøsitet og spiritualitet. Jeg har imidlertid kun valgt meg ett spørsmål, som jeg kaller religiøsitet, da jeg mener disse kan ses i sammenheng.

- Religiøsitet: På hvilke måter formidler ungdommene en tilhørighet til religiøsitet eller en trosbasert tradisjon, eller viser tegn på at de søker det hellige?

Innenfor domenet horisontal selvtranscendens var det totalt fem kilder til mening. Jeg velger meg først ut ett spørsmål basert på kildene generativitet og sosial forpliktelse, og så ett spørsmål knyttet til kilden selvinnsikt. Disse kildene viste stor korrelasjon med meningsfullhet, samt at de rommer mange element som vil være nyttige å ta utgangspunkt i når jeg skal diskutere sammenhengen mening og mestring hos ungdom utsatt for omsorgssvikt.

- Generativitet og sosial forpliktelse: På hvilke måter kommer det frem at ungdommene opplever å ha et oppdrag i livet de skal fylle, og viser et engasjement for rettferdighet og solidaritet som går foran deres egne umiddelbare behov?
- Selvinnsikt: I hvilken grad har ungdommene evne til å reflektere over seg selv og egen atferd?

Selvaktualisering

I domenet selvaktualisering var det åtte kilder som viste seg viktig i søken etter mening. Av hensyn til omfanget, har jeg kun valgt fire av disse kildene. Kildene utvikling og kunnskap velger jeg å se i sammenheng og formuleres av ett spørsmål, mens kildene kreativitet og individualisme formuleres med hvert sitt spørsmål. Kildene utvikling og kreativitet har jeg valgt på bakgrunn av at de viste høyest relasjon til meningsfullhet. Videre mener jeg individualisme og kunnskap er viktige kilder å fokusere på i møte med ungdom, da dette

nettopp er en fase i livet da disse elementene er særlig sentrale for god utvikling (Ryan and Powelson 1991 referert i Wong & Wong 2012:593).

- Utvikling og kunnskap: I hvilken grad kan det synes som ungdommene arbeider for å utvikle egne evner, tilegne seg ny kunnskap, og arbeide for egne målsettinger?
- Kreativitet: På hvilke måter viser ungdommene iver etter å utvikle nye ideer, være fantasifull og bruker tid på skapende virksomhet?
- Individualitet: På hvilke måter virker det som ungdommene har muligheter til å realisere seg selv, leve ut egne interesser og være uavhengig?

Orden og struktur

Innenfor dette domenet har jeg valgt å ta for meg de tre kildene praktiskhet, moral og hensikt (fornuft), da disse til sammen får frem en variasjon av viktige elementer innenfor dette domenet. Jeg velger å se kilden moral i sammenheng med kilden hensikt (fornuft), da jeg mener disse kildene inneholder mange av de samme elementene i møte med ungdommene i Hauser et al. (2006).

- Praktiskhet: I hvilken grad er ungdommene opptatt av å se håndfaste resultater og gjøre det som har vist seg å fungere i praksis?
- Hensikt, fornuft og moral: Hvordan kan det synes at ungdommene vurderer beslutninger? Er de opptatt av å handle på en fornuftig, moralsk og overveid måte?

Relasjoner og velvære

Dette domenet inneholder som vist syv ulike kilder til mening. Disse kildene tar for seg ulike behov knyttet til relasjoner og velvære, og jeg har valgt ut de kildene jeg anser som de mest sentrale. Jeg har her valgt kildene fellesskap, omsorg og oppmerksomhet.

- Fellesskap: På hvilke måter formidler ungdommene fokus på nære relasjoner og et ønske om å tilbringe tid i fellesskap med andre?
- Omsorg: På hvilke måter kan vi observere ungdommenes behov eller ønske om å hjelpe andre og bry seg om andres ve og vel?
- Oppmerksomhet: Gir ungdommene uttrykk for at de setter pris på å gjøre ting regelmessig, og er opptatt av kontinuitet og rutiner?

Kapittel 6. Analyse

I kapittel fire tok jeg for meg historien til fire ungdommer som hadde vært utsatt for omsorgssvikt, og som viste særlig god fungering tross vanskelige livshendelser. I kapittel fem redegjorde jeg videre for sentrale kilder til mening mennesker tar i bruk i søken etter å oppleve et meningsfullt liv. Jeg vil i dette kapitlet ta for meg de fire domene i måleinstrumentet SoMe, og undersøke på hvilke måter de fire ungdommene synes å anvende ulike kilder til mening. Jeg vil her ta utgangspunkt i forskningsspørsmålene jeg formulerte i operasjonaliseringen av SoMe. I dette kapitlet vil jeg kun liste opp hvilke kilder til mening som kommer til uttrykk i de ulike historiene, mens jeg i diskusjonsdelen drøfter hva denne informasjonen forteller om ungdommenes opplevelse av mening i hverdagen, og om relasjonen mellom kilder til mening og resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt. Når jeg skal i gang med analysen blir det viktig å påpeke at kildene ikke er gjensidig utelukkende, men at noen kilder må ses i sammenheng. Særlig gjelder dette kildene omsorg og fellesskap, som også kunne handle om engasjement for rettferdighet og solidaritet, og kilden generativitet. Kildene innenfor domenet relasjoner og velvære har også stor sammenheng med hverandre, da alle knytter seg til dynamikken i nære relasjoner. For å få frem nyansene har jeg likevel valgt å beholde kildene slik de identifiseres gjennom SoMe.

6.1 Selvtranscendens

6.1.1 Religiøsitet

Domenet selvtranscendens deles opp i vertikal og horisontal selvtranscendens. Vertikal selvtranscendens knytter seg til religiøsitet, og jeg har valgt spørsmålet *på hvilke måter formidler ungdommene en tilhørighet til religiøsitet eller en trosbasert tradisjon, eller viser tegn på at de søker det hellige?* Ungdommene i Hauser et al. (2006)s studie uttrykker i liten grad tilhørighet til religiøsitet, en trosbasert tradisjon, eller viser at de søker det hellige. Sandy viser imidlertid til en refleksjon over Gud og livet etter døden, da hun og intervjuer samtaler om hennes selvmordsforsøk. Sandy forteller her at hun opplever livet etter døden som et mysterium, og at hun ennå ikke har funnet ut av dette mysteriet (Hauser et al. 2006:175).

6.1.2 Generativitet og sosial forpliktelse

Kildene innenfor domenet horisontal selvtranscendens kommer imidlertid tydeligere frem hos de fire ungdommene. Kildene generativitet og sosial forpliktelse knytter seg til spørsmålet *på hvilke måter kommer det frem at ungdommene opplever å ha et oppdrag i livet de skal fylle, og viser et engasjement for rettferdighet og solidaritet som går foran deres egne umiddelbare behov?* Ungdommene viser flere eksempler på at de har et stort engasjement i deres omgivelser. Særlig knyttes dette til nære relasjoner som faller inn under det siste domenet. Det kommer frem som tydelig hos disse ungdommene at engasjement for rettferdighet har tydelig sammenheng med deres relasjonelle erfaringer. Det er likevel flere eksempler på at de erfaringene de har gjort seg i relasjoner til andre, har ført til at de også har fått et mer utadrettet engasjement for rettferdighet og solidaritet. Dette viser seg ved at Sandy interesserer seg for politikk, og Billy engasjerer seg i Community Youth Guild, og utdanner seg senere til politi, for å beskytte andre (Hauser et al. 2006:256). Rachel forteller også i det første intervjuet at hun ønsker å bli en barnevernsarbeider, for å hjelpe andre barn som har opplevd det samme som henne (Hauser et al. 2006:125).

6.1.3 Selvinnsikt

Selvinnsikt er en kilde til mening som viser seg særlig sentral hos de fire ungdommene. Spørsmålet til kilden selvinnsikt knytter seg til *i hvilken grad ungdommene har evne til å reflektere over seg selv og egen atferd*. Refleksjon er som nevnt en av de tre fellestrekkene for hva som spilte en avgjørende rolle i ungdommenes prosess mot resiliens (Hauser et al. 2006:39). Alle de fire ungdommene viser evne til refleksjon over seg selv og egen atferd. De har imidlertid ulik analytisk evne, der noen har denne evnen utviklet større grad enn andre. Pete har særlig stor evne til å reflektere over seg selv. Det synes som dette er en iboende evne hos han, som han viser tegn til fra første stund. Selvinnsikt står i relasjon til selverkjennelse for Pete. Det å reflektere over seg selv gjør at han også erkjenner egne problem og behov for endring (Hauser et al. 2006:109). Rachel forstår tidlig at hun har kognitive problemer, og måtte gjøre noe med hvordan hun unngikk tanker på. Dette er et tydelig tegn på selvinnsikt (Hauser et al. 2006:130). Videre utvikler hun med tiden en evne til å både reflektere over seg selv i egen fortid, og lytte til nåværende følelser og behov (Hauser et al. 2006:157). Sandy viser tegn til kilden selvinnsikt gradvis ettersom hun blir eldre. Mens hun i det første intervjuet viser sterk motvilje mot å forstå seg selv og egne problemer, viser hun ved de senere intervjuene flere eksempler på god evne til å analysere seg selv, og i

oppfølgingsintervjuene uttrykker hun helt tydelig at det er et sterkt behov for henne å utforske seg selv og tidligere atferd (Hauser et al. 2006:200). Billy på sin side skiller seg fra de andre ved at han har ikke den samme analytiske evnen slik de andre har, og heller ikke er interessert i intellektuell abstraksjon. Billy er snarere opptatt av å handle på en måte som har vist seg å gi positiv gevinst (Hauser et al. 2006:250). Hauser et al. (2006:251) påpeker imidlertid at selvrefleksjon også handler om å prosessere erfaringer i handlinger, så vel som i ord, noe som det er tydelig at gjelder Billys tilfelle.

6.2 Selvaktualisering

6.2.1 Utvikling og kunnskap

Innenfor domenet selvaktualisering valgte jeg meg ut tre spørsmål knyttet til fire kilder til mening. Det første spørsmålet tar for seg kildene utvikling og kunnskap, og spør om *i hvilken grad det kan synes som ungdommene arbeider for å utvikle egne evner, tilegne seg ny kunnskap, og arbeide for egne målsettinger?* Også disse kildene til mening er tydelige hos de fire ungdommene. Pete viser flere eksempler på dette. Det kommer tidlig frem tegn på Petes musikalske evner og han ønsker å bli nummer én på gitar, og videre uttrykker han at han ønsker å bli en berømt skuespiller (Hauser et al. 2006:78-86). Dette behovet for å bli best i noe er nettopp et viktig særtrekk ved Petes målsettinger (Hauser et al. 2006:111). Når det gjelder både Rachel og Sandy, var det å utvikle evner og tilegne seg kunnskap noe som viste seg vanskeligere ettersom problemene deres tiltrådte, og de hadde problemer med å henge med i skolen. Ønsket om å tilegne seg kunnskap er imidlertid noe som utvikles hos begge jentene med tiden. Sandy forteller at det særlig var hennes mål for fremtiden som holdt henne fokusert, og gjorde at hun holdt seg selvdisiplinert gjennom High School (Hauser et al. 2006:192). Det var også et viktig mål for Sandy å fullføre college, og da hun ikke fullfører dette, men heller gifter seg, forblir college et pågående mål for henne å fullføre i fremtiden (Hauser et al. 2006:198). Billy viser flere eksempler på at han er tydelig omkring sine målsettinger og utvikle egne evner – han kommer inn på en anerkjent High School, og er gjennomgående svært opptatt av mestring (Hauser et al. 2006:217).

6.2.2 Kreativitet

Videre spør jeg i kilden kreativitet *på hvilke måter ungdommene viser iver etter å utvikle nye ideer, være fantasifull og bruker tid på skapende virksomhet?* Den som tydeligst tar i bruk denne kilden til mening er Sandy. Hun forteller i det første intervjuet at hun var glad i å tegne før hun kom til High Valley, og dette er noe av det eneste hun viser engasjement for i dette intervjuet (Hauser et al. 2006:168). Sandy utvikler etter hvert også en stor interesse for fotografering, som hun kaller for en logisk form for kunst – man kan ikke forandre hva som finnes på negativene, men man kan jobbe for å forbedre dem (Hauser et al. 2006:193). Denne måten å omtale fotokunsten på synes å kunne ha sammenhenger med hennes egne psykologiske prosesser, og på denne måten blir kreativitet en viktig kilde til mening for Sandy. Hos de andre tre ungdommene kommer ikke denne kilden til uttrykk i særlig stor grad, men kan hos Pete og Billy ses i sammenheng med kildene utvikling og kunnskap, ved at Pete ønsker å bli profesjonell musiker, og ved at Billy forteller at han liker å spille trommer (Hauser et al. 2006:221).

6.2.3 Individualisme

Det andre av de tre fellestrekkene som var særlig viktig i forståelsen av ungdommenes prosess mot resiliens, var overbevisningen om at egne handlinger betyr noe, og at man kan bestemme over eget liv (Hauser et al. 2006:39). Dette kan ses i nær sammenheng med flere av kildene innenfor domenet selvaktualisering, og særlig kilden individualitet. Til denne kilden stilles spørsmålet *på hvilke måter virker det som ungdommene har muligheter til å realisere seg selv, leve ut egne interesser og være uavhengig?* Å være uavhengig og realisere egne behov viser seg som svært sentralt for alle de fire ungdommene. For Pete var det å være aktiv agent i eget liv fremfor et offer noe av det viktigste han arbeidet for, til tross for at dette flere ganger førte til en problematisk atferd (Hauser et al. 2006:82). Han realiserer egne behov, for eksempel ved å forlate staten han er vokst opp i, i håp om en ny start (Hauser et al. 2006:113). Rachel hadde gjennom oppveksten opplevd at menneskene rundt henne tok avgjørelsene i stedet for henne, og derfor ble veien til uavhengighet en tøff prosess for henne (Hauser et al. 2006:127). Dette ble et gjennomgående tema i hennes senere refleksjoner over tidligere hendelser (Hauser et al. 2006:127-160). Sandy viser også vilje til å utvikle selvstendighet, og sier det blant annet var derfor hun nå ønsker å begynne på college (Hauser et al. 2006:191). Sandy uttrykker gjennom flere intervju et sterkt behov for å ha kontroll. Å være sjef over seg selv er gjennomgående det som opptar Sandy (Hauser et al. 2006:205). For Billy var også

uavhengighet en av hans mest sentrale utfordringer, og i hans tilfelle handlet dette om å frigjøre seg fra det store ansvaret han hadde hatt for familien på hjemmebane. Til tross for at det var vanskelig for Billy å få lov til å være uavhengig, var dette hele tiden et mål for Billy som han aktivt jobbet for. Hauser et al. (2006:253) hevder at dette er den største gleden for Billy; å utvikle evne til mestring og selvstendighet.

6.3 Orden og struktur

6.3.1 Praktiskhet

Til denne kilden stilles spørsmålet *i hvilken grad er ungdommene opptatt av å se håndfaste resultater og gjøre det som har vist seg å fungere i praksis?* Det er Billy som særlig anvender denne kilden til mening. Som nevnt er Billy opptatt av å handle på en måte som gir positive konsekvenser. Mens Pete, Rachel og Sandy beskriver på en moden og reflektert måte hvordan de har fått til endringer, demonstrerer Billy dette gjennom handlinger (Hauser et al. 2006:151). Hans anvendelse av denne kilden synes tydelig når han forteller at han konsentrerer seg om de problemene han får gjort noe med, snarere enn de han ikke kan gjøre noe med (Hauser et al. 2006:253). Billy legger altså kun energi i det som kan føre til positive resultater, og viser eksempler på at han repeterer de handlingene som har vist seg å fungere (Hauser et al. 2006:230).

6.3.2 Hensikt, fornuft og moral

Til denne kilden spørres *hvordan det kan synes at ungdommene vurderer beslutninger? Er de opptatt av å handle på en fornuftig, moralsk og overveid måte?* Disse ungdommene har alle en vanskelig historie, der aggressiv og utagerende atferd hører til deres problematikk. Å vurdere beslutninger på en fornuftig måte er derfor noe som for disse ungdommene er vanskelig, men som de likevel viser de større evne til etter hvert som de blir eldre. Billy er den som også her i størst grad anvender denne kilden til mening. Han velger å ikke stjele sykler til tross for at alle de andre vennene hans gjør det, fordi han mener det ikke er verdt konsekvensene (Hauser et al.:215). Dette er et gjennomgående tema for Billy; hans vurdering av hva ulike ting er verdt, fordelene opp i mot konsekvensene (Hauser et al. 2006:255). Det at han etter hvert forstår at han må trekke seg tilbake fra en situasjon i stedet for å bli voldelig, vitner også om hans styrke til å handle på en fornuftig og overveid måte (Hauser et al.

2006:228-229). Liknende erfaring gjør også Pete seg, når han utvikler evne til å kontrollere sinnet sitt (Hauser et al. 2006:110). Hos Rachel kommer denne kilden særlig til uttrykk i det tredje intervjuet, der hun forteller om bakgrunnen for å gifte seg og få barn i en så tidlig alder. Hun fremstår her som svært reflektert og har overveid beslutningene hun har tatt, til tross for at det senere kommer frem at hun ikke hadde utviklet tilstrekkelig selvinnsikt til å se realitetene på dette tidspunktet (Hauser et al. 2006:151). Også Sandy forteller at hun med tiden utviklet evne til å vurdere handlinger på en bedre måte, med bakgrunn i tidligere dårligere erfaringer (Hauser et al. 2006:189). For Sandy er det å få seg en karriere viktig, og måten hun omtaler dette på vitner også om nøye vurderinger (Hauser et al. 2006:191-192).

6.4 Relasjoner og velvære

Dette domenet inneholder kilder til mening som har vist seg svært sentrale i ungdommenes fortellinger. Relasjoner og velvære handler i stor grad om ungdommenes engasjement for og interaksjon med andre, som var det siste av de tre fellestrekkene for hva som viste seg viktig for ungdommenes vei mot resiliens (Hauser et al. 2006:39). Å oppleve stabile og trygge nære relasjoner har vist seg å være en prosess for mange av disse ungdommene. Vanskelige familieforhold er nettopp det som for ungdommene har vært bakgrunnen for mye av deres problematikk. Samtidig er nære relasjoner noe som opptar de i stor grad, og som alle har et sterkt ønske om å lykkes med.

6.4.1 Fellesskap

Den første kilden innenfor dette domenet handler om vektleggingen av nære relasjoner i sin helhet, og spør om *på hvilke måter ungdommene formidler fokus på nære relasjoner og et ønske om å tilbringe tid i fellesskap med andre*. Pete forteller selv at relasjoner var svært viktig for hans mulighet for mestring (Hauser et al. 2006:108). Pete viser interesse for å møte nye mennesker og stifte bekjentskap, og han uttrykker at han ønsker å se det beste i andre mennesker (Hauser et al. 2006:115). Det gode og det risikofylte ved nære relasjoner var imidlertid alltid en balansegang for Pete, og noe han måtte jobbe aktivt med (Hauser et al. 2006:85). Hos Rachel var som nevnt behov for nære relasjoner et gjennomgående tema, og var knyttet opp til vanskeligheter for selvstendighet og behov for andres anerkjennelse. Hva som kjennetegner et nært forhold skulle vise seg å være et sentralt spørsmål for Rachel (Hauser et al. 2006:122). For Sandy handler nære relasjoner og fellesskap om å ha mestret en

tidligere frykt for tomhet og ensomhet, der hun til slutt kan stole på seg selv i tilstrekkelig grad til å inngå i stabile og trygge relasjoner (Hauser et al. 2006:207-208). Billy viser også med tiden en stor styrke med hensyn til å bygge nære relasjoner. Han bruker sine vonde erfaringer fra oppveksten til å arbeide for et godt ekteskap, og har også et nært vennskap som er svært viktig for han (Hauser et al. 2006:245-257).

6.4.2 Omsorg

Kilden omsorg tar for seg omsorgsaspektet ved relasjonene, og spør *på hvilke måter vi kan observere ungdommenes behov eller ønske om å hjelpe andre og bry seg om andres ve og vel*. Pete viser eksempel på dette blant annet ved at han ønsker å hjelpe kameraten Stan til å få noe ut av livet sitt (Hauser et al. 2006:106). Han viser også empati for faren, tross alt det vonde som har skjedd (Hauser et al. 2006:112). Empati er et tegn på omsorg slik jeg ser det, ved at man forsøker å forstå hvordan andre har det. Pete viser også et ekstremt engasjement for moren, og moren var det som motiverte han til å endre voldelig atferd og arbeide for et nært forhold (Hauser et al. 2006:108-109). Rachel viser at hun ønsker å hjelpe andre ved å selv ønske å bli en barnevernarbeider (Hauser et al. 2006:125), og hun uttrykker også empati ovenfor foreldrene (Hauser et al. 2006:147). Rachel viste imidlertid flere eksempler på at hun brydde seg om andres problemer i så stor grad at hun skjøv egne problemer til side (Hauser et al. 2006:130). Hos Sandy kommer imidlertid ikke denne kilden tydelig frem i særlig stor grad. For Billy var omsorg for familien noe av det som var mest problematisk ved hans oppvekst, der han fikk et altfor stort ansvar, og skulle fylle farens omsorgsrolle ovenfor broren (Hauser et al. 2006:211). Til tross for dette var behovet for å hjelpe andre et vedvarende tema for Billy, også da han utviklet selvstendighet og ble fri fra denne ansvarsrollen. Hans motivasjon for å bli politi handlet nettopp om å beskytte og hjelpe andre (Hauser et al. 2006:256).

6.4.3 Oppmerksomhet

Kilden oppmerksomhet tar opp temaet regelmessighet, og formuleres med spørsmålet *gir ungdommene uttrykk for at de setter pris på å gjøre ting regelmessig, og er opptatt av kontinuitet og rutiner?* Det vises ikke mange eksempler på at de fire ungdommene er opptatt av rutiner. Det som kommer tydeligst frem innenfor denne kilden, er ønsket om en stabilitet i livet, og kontinuitet knyttes til behovet for permanente relasjoner. Pete ønsket hele veien en støttende mannlig omsorgsfigur i livet. Han forteller for eksempel om en tidligere mannlig

lærer, som han satte pris på at var til stede over en lengre periode (Hauser et al. 2006:103-104). Rachel viser også behov for å investere i forhold som skal vare. Det viste seg etter hvert at mye av grunnen til at hun giftet seg og fikk barn så tidlig, var fordi hun var redd for å bli forlatt og hadde behov for å sikre seg permanente relasjoner (Hauser et al. 2006:150). For Sandy var det å forplikte seg til langvarige forhold noe som opplevdes som skremmende. Hun hadde flere kjærester i ungdomsårene, men forholdene tok slutt da presset for forpliktelse økte (Hauser et al. 2006:174-175). Vennskap var også et vanskelig tema for Sandy. Først da hun utviklet nok tillit til å stole på seg selv, hadde hun mot til å investere i langvarige relasjoner (Hauser et al. 2006:196). Ettersom Billy etter hvert utviklet selvstendighet, ble også han klar for å forplikte seg, og han viser et stort engasjement for forholdet til kona og sønnen (Hauser et al. 2006:258).

6.5 Sammenfatning av analysen

Det kunne altså synes som ungdommene i Hauser et al. (2006)s studie på ulike måter tar alle de valgte kildene til mening i bruk. I noen av kildene viste alle de fire tegn på å anvende kilden, mens andre kilder hovedsakelig kun kunne vise til én eller to av ungdommene. Jeg vil nå sammenfattende peke på hvilke kilder som særlig skiller seg ut som sentrale hos ungdommene. Hos Pete er kildene selvinnsikt, utvikling og kunnskap, individualitet og alle kildene innenfor domenet relasjoner og velvære særlig sentrale. Hos Rachel er også kilden selvinnsikt viktig, men også kildene hensikt, fornuft og moral. Alle de tre kildene knyttet til domenet relasjoner og velvære synes også viktige for Rachel, og kanskje særlig kilden oppmerksomhet. For Sandy er kilden individualisme særlig viktig, sammen med kildene selvinnsikt og utvikling og kunnskap. Relasjoner er også viktig, men her kom det også frem vanskeligheter med forpliktelse og omsorg. Sandy er også den eneste som uttrykker å anvende kildene kreativitet som en viktig kilde til mening, samt at religiøsitet reflekteres over. For Billy er kildene praktiskhet og hensikt, fornuft og moral spesielt sentrale, i tillegg til individualisme og utvikling og kunnskap. I domenet relasjoner og velvære er fellesskap, og særlig omsorg en viktig kilde hos Billy.

Som en sammenfatning av de fire ungdommenes anvendelse av kilder til mening innenfor fire domener, viser kilden selvinnsikt seg som særlig viktig innenfor domenet selvtranscendens, mens utvikling og kunnskap og individualisme kommer frem under domenet selvaktualisering. I domenet orden og struktur er kildene hensikt, fornuft og moral særlig

fremtredende, mens alle de tre valgte kildene innenfor domenet relasjoner og velvære går igjen hos de fire ungdommene. Det synes altså som det som er viktig for disse ungdommenes opplevelse av mening i livet handler om å forstå seg selv og egen atferd, utvikle evner og nå egne mål, realisere seg selv og være uavhengig, vurdere beslutninger på en fornuftig måte, samt å bruke tid med andre, vise omsorg og oppleve stabilitet i nære relasjoner. Videre viste analysene at erfaringene ungdommene hadde gjort seg i relasjoner til andre ble sentralt for deres engasjement for andre; for omsorg, rettferdighet og solidaritet.

Kapittel 7. Diskusjon

Jeg har nå analysert hvilke kilder til mening ungdommene fra Hauser et al. (2006)s studie synes å ha tilgang på, basert på gjenfortellingen av de narrative intervjuene og kategoriene i undersøkelsen SoMe. Jeg vil nå ta for meg denne analysen, og diskutere betydningen av anvendelsen av de ulike kildene til mening. Jeg vil først innlede med en refleksjon over kritiske vurderinger i analysen. Deretter ser jeg på de fire ungdommenes anvendelse av kilder til mening i relasjon til det som var avgjørende for deres utvikling av resiliens. Til slutt diskuterer jeg hva denne relasjonen betyr, og argumenterer for viktigheten av å fokusere på meningsdannelse hos ungdom utsatt for omsorgssvikt.

7.1 Kritiske refleksjoner ved analysen

I metodekapittelet pekte jeg på noen kritiske vurderinger det ble nødvendig å foreta seg med hensyn til gjennomføringen av analysen. Jeg vil her vise til noen eksempler på dette, ved å påpeke eventuelle svakheter eller skjevheter i måten jeg har kommet frem til analysene av kildene til mening hos ungdom utsatt for omsorgssvikt.

For det første poengterte jeg i redegjørelsen for Schnells undersøkelse av kilder til mening og måleinstrumentet SoMe at det er en sammenheng mellom antall kilder til mening en person har tilgang på, og muligheten for å oppleve et meningsfullt liv (Schnell 2011b:670-671). I denne oppgaven er jeg ute etter å undersøke ungdommenes kilder til mening, og som vist var det med hensyn til omfanget behov for å velge ut kun ut noen av kildene til mening. Dette gjør at det derfor ikke var mulig å konstatere fullt ut graden av meningsfullhet hos disse ungdommene. Graden av meningsfullhet hos disse ungdommene er imidlertid heller ikke

målet med oppgaven, men jeg er ute etter å undersøke de sentrale kildene, og deres relasjon til utviklingen av resiliens.

Videre pekte jeg i metodekapittelet på hvordan det at min analyse baserer seg på gjenfortellinger av narrativt orienterte intervju påvirker min mulighet for å analysere ungdommenes kilder til mening. Analysen av ulike kilder til mening vil bli preget av den tematikken som løftes frem i intervjuene, og dette kan føre til en skjevhet i funnene av ungdommenes kilder til mening. Jeg vil her ta kilden religiøsitet som eksempel. Analysen viste lite tegn på anvendelse av religiøsitet som kilde til mening. Det kan være at dette betyr at ungdommene ikke anser religiøsitet som et viktig element i deres liv, men det kan også være at de ikke har blitt spurt eksplisitt om dette. Hauser et al. (2006) uttrykker samtidig at deres fremstilling av studiet viser en helhetlig forståelse av hva som var viktige elementer i ungdommenes prosess mot resiliens. For meg blir det altså viktig å ha tillit til at de sentrale elementene faktisk kommer frem i materialet, samtidig som jeg tar med i betraktning mulige skjevheter i analysenes troverdighet.

Til slutt tar Hauser et al. (2006:38) opp at modenhet og resiliens ikke er det samme, og at en del av ungdommenes gode utvikling kunne forklares ved at de ble eldre og mer modne, og altså ikke nødvendigvis ha sammenheng med resiliens. Også noe av problematferden ved ungdommene må også forstås som tegn på ungdomsoppgjør og ikke nødvendigvis negativ utvikling, mener Hauser et al. (2006:38). Likevel gir Hauser et al. (2006) gode beskrivelser av hvilke prosesser som likevel hadde sammenheng med resiliens, og argumenterer godt for hva som kan forstås som negativ utvikling, og jeg baserer meg altså på deres analyser.

7.2 Relasjonen mellom kilder til mening og resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt

Med bakgrunn i analysene og disse kritiske refleksjonene vil jeg nå diskutere hvordan kilder til mening kan forstås i relasjon til resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt. Dette vil jeg basere på de fire ungdommenes anvendelse av kilder til mening, i relasjon til det som var avgjørende for deres utvikling av resiliens. I forståelsen av dette vil jeg vise til sammenlikning hva som skilte den resiliente gruppa fra kontrastgruppa, altså personene i studiet til Hauser et al. (2006) som viste seg å ha dårligere fungering enn personene i den resiliente gruppa.

Analysen viste at ungdommene Pete, Rachel, Sandy og Billy hadde tilgang og anvendte en rekke ulike kilder til mening. Sammenfatningen av analysen viste at deres meningsopplevelse var særlig knyttet til kildene selvinnsikt, kunnskap og utvikling, individualitet, fellesskap, omsorg og oppmerksomhet. Dette handlet om å forstå seg selv og egen atferd, utvikle evner og nå egne mål, realisere seg selv og være uavhengig, vurdere beslutninger på en fornuftig måte, samt å bruke tid med andre, vise omsorg og oppleve stabilitet i nære relasjoner.

Underveis i analysen viste jeg at flere av disse kildene til mening kunne sammenfalle med det Hauser et al. (2006:39) peker på som avgjørende for utviklingen av resiliens hos disse ungdommene. Hauser et al. (2006:39) oppdaget som nevnt gjennom sitt studie at det var tre temaer som særlig ble viktige i forståelsen av ungdommenes prosess mot resiliens. Dette var evne til refleksjon, overbevisningen om at egne handlinger betyr noe og at man kan bestemme over eget liv, samt deres engasjement for og interaksjon med andre. Disse sammenfatningene viser tydelig at det som var viktige kilder til mening hos ungdommene, også var det som var avgjørende faktorer for deres prosess mot resiliens, og det kan altså tyde på at det er en samvariasjon mellom kilder til mening og faktorer for resiliens. Jeg vil nå eksemplifisere dette ved å sammenlikne den positive utviklingen i den resiliente gruppa med utviklingen i kontrastgruppa. Til slutt konkluderer jeg med hva dette har å si for forståelsen av relasjonen kilder til mening og resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt.

Hauser et al. (2006:264) poengterer at de tre temaene som ble viktig for de fire ungdommenes prosess mot resiliens, nettopp var det som skilte deres positive utvikling fra utviklingen til personene i kontrastgruppa. De personene som utviklet resiliens viste stor vilje til å forstå egen fortid og bakgrunnen for det som hadde hendt. De tok et oppgjør med negative mønstre og utviklet selvstendighet og en psykologisk innsikt i seg selv og egen atferd. Som vist i analysen knyttes dette til kildene selvinnsikt og individualisme. Personene i kontrastgruppa viste derimot en tendens til å være låst til gamle tankemønstre, viste liten vilje til å forstå seg selv, og maktet ikke å ta et oppgjør med destruktive forsvarsmekanismer (Hauser et al. 2006:46-47).

Videre viser Hauser et al. (2006:17) til et annet viktig skille mellom de to gruppene, nemlig forskjell i vektleggingen av relasjoner. Alle de tre kildene innenfor domenet relasjoner og velvære sto sentralt hos de fire resiliente ungdommene, og analysen viser også eksempler på andre kilder som må ses i sammenheng med domenet relasjoner og velvære, slik som

generativitet og sosial forpliktelse. Analysen viser mange eksempler på at de fire ungdommene viet mye oppmerksomhet til relasjoner, og viste et sterkt ønske om å jobbe for gode forhold til familie og venner, også når dette møtte motgang. Personene i kontrastgruppa synes derimot ikke å ha dette samme engasjementet for relasjoner. I intervjuene nevner de sjelden andre rundt seg som betydningsfulle, og de viser liten interesse for å forstå relasjonene de er en del av (Hauser et al. 2006:17).

Også andre kilder til mening som kommer frem av analysen viser seg å ha sammenheng med faktorer for resiliens hos de fire ungdommene. Under analysen av kildene utvikling og kunnskap kommer det frem hos både Sandy og Billy at deres måte å fokusere på å nå mål hadde stor sammenheng med utvikling av resiliens. Hauser et al. (2006:53) peker på at de fire resiliente ungdommene viste større evne til å sette egne umiddelbare behov til side for å arbeide mot et mer langsiktig mål, mens dette var vanskeligere hos de i kontrastgruppa, da disse var impulsive og reflekterte lite over konsekvenser – også gjennom årenes løp. I tillegg til kildene utvikling og kunnskap er dette også uttrykk for at de resiliente ungdommene anvender kildene hensikt, fornuft og moral i større grad enn de i kontrastgruppa.

Oppsummerende kan vi altså si at de fire resiliente ungdommene hadde tilgang på en rekke ulike typer kilder til mening, og at det var en samvariasjon mellom de kildene til mening som viste seg særlig sentrale gjennom analysene og det som var avgjørende faktorer for deres utvikling av resiliens. Som vist tidligere ønsket Hauser et al. (2006) med sitt studie å fremme en dypere forståelse av hva prosessen mot resiliens handler om, ved å undersøke det bakenforliggende ved de ulike faktorene for resiliens. Analysene jeg har tatt for meg viser at det som ble avgjørende for de fire ungdommenes prosess mot resiliens handlet om viktige kilder til mening i deres liv. Dette vitner om at det sentrale for utviklingen av resiliens er knyttet til å oppleve livet som meningsfylt, og bekrefter altså SoMe som en overordnet dimensjon ved livet som berører ulike faktorer for resiliens. Slik sett kompletterer dette Hauser et al. (2006)s bilde av hva prosessen mot resiliens innebærer; ikke bare handler det om hvordan ungdommene kognitivt arbeider med seg selv, men om å oppleve livet som meningsfullt, og derfor investere i kilder til mening. Det er altså dette relasjonen mellom kilder til mening og resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt handler om; en samvariasjon der faktorer for resiliens også er kilder til mening, og knytter seg til å oppleve livet som meningsfylt. Når man opplever livet som meningsfylt, vil man altså kunne overleve selv de største belastninger, som er kjernen i hva resiliens handler om. Frankls vektlegging av

opplevd mening som avgjørende for hans overlevelse i konsentrasjonsleir, vitner om hvilken kraft opplevelse av mening har for den enkelte (Masten 2014:164). Jeg vil nå diskutere hva denne relasjonen betyr, og argumentere for viktigheten av å fokusere på kilder til mening i arbeid med ungdom utsatt for omsorgssvikt. Jeg vil her både ha et blick på tematikken innenfor barnevernet, og i en diakonal sammenheng.

7.3 Betydningen av SoMe i møte med ungdom utsatt for omsorgssvikt

Til tross for at det ikke finnes tilstrekkelig informasjon om kontrastgruppa, da det er de fire resiliente ungdommene materialet i Hauser et al. (2006) går i dybden på, kan jeg ved eksemplene jeg nå har tatt for meg likevel antyde at personene i kontrastgruppa ikke hadde tilgang på ulike kilder til mening som viser seg å ha sammenheng med utvikling av resiliens. Disse begrensningene hos kontrastgruppa gjør det nærliggende å reise spørsmålet om det foreligger begrensninger hos ungdom utsatt for omsorgssvikt når det gjelder kilder til mening. Ungdom som er plassert i institusjon lever i en hverdag preget av turnusordninger med mange skiftninger i personale, da over halvparten av barnevernsinstitusjonene praktiserer en tredelt eller todelt turnus (Gautun et al. 2006:89). Ungdommer i institusjon har ofte også mange plasseringer i fosterhjem bak seg (Bunkholdt & Sandbæk 2008:227). Plasseringen i institusjon gjør altså at ungdommene erfarer en annen hverdag enn jevnaldrende i mer tradisjonelle familieforhold. En landsomfattende brukerundersøkelse blant ungdom i norske barnevernsinstitusjoner viser at kun halvparten av de 436 ungdommene som deltok visste hvor lenge oppholdet skulle vare, og en tredjedel var ikke kjent med noen plan for oppholdet (Gautun et al. 2006:7). Jeg har tidligere pekt på meningskrise og en følelse av tomhet som et mulig utfall ved alvorlige livshendelser og trusler som påvirker menneskets psyke (Schnell 2009:487). Om disse begrensningene fører til at de har tilgang på færre kilder til mening, blir det viktig å være oppmerksom på dette i arbeid med denne gruppa, nettopp for å motvirke denne opplevelsen av tomhet og en eventuell meningskrise. Når kilder til mening er en overordnet dimensjon ved livet, som kompletterer bildet av hva som avgjør utviklingen av resiliens, og kan motvirke opplevelsen av tomhet og manglende mening, danner dette grunnlag for å argumentere for meningsopplevelse som en viktig del av det resiliensfremmende arbeidet med ungdom utsatt for omsorgssvikt.

7.3.1 Anvendelsen av SoMe

Jeg har tidligere vist at kildene til mening baserer seg på iboende, grunnleggende nivåer av mening, gjennom menneskets kognisjon, handlinger og emosjoner, og at de derfor får frem de implisitte eller ubevisste kildene til mening (Schnell 2011b:668). Måleinstrumentet SoMe har identifisert en bredde av ulike typer kilder, som konstruerer mening på en aktiv måte, gjennom å fremkalle og benytte mening inn i dagliglivet (Schnell 2011b:668). SoMe vil derfor være et solid og grundig verktøy å anvende i søken etter å forstå hva som gir ungdom utsatt for omsorgssvikt mening i hverdagen. Ved at SoMe inneholder 26 ulike typer kilder innenfor fire domener, vil måleinstrumentet være en ressurs når det gjelder å møte individuelle behov, både for å kartlegge og for så å legge til rette for at disse ungdommene får tilgang og anvender kildene til mening.

Et viktig aspekt ved anvendelsen av SoMe i møte med denne gruppa, er at ungdommene vil utfordres til å reflektere over hva som er den enkeltes kilder til et meningsfullt liv. Schnell (2011b:668) poengterer at SoMe fremmer de implisitte fremfor de spontane kildene til mening, og at det derfor utfordrer til refleksjon over grunnleggende kilder til mening i livet. The High Valley Resilience Study var som vist ute etter de bakenforliggende årsakene til at ungdommene utviklet resiliens, og gjennom narrativ metode ble ungdommene utfordret til å reflektere over seg selv og egne erfaringer. Flere eksempler fra analysen viser at det å forstå bakgrunnen for vanskelige erfaringer, både destruktive familieforhold og innleggelsen ved High Valley ble svært sentralt i deres utvikling av resiliens, og selvinnsikt ble en viktig kilde til mening. Hauser et al. (2006:17) beskriver dette som at "painful experiences become the subject of careful og creative reflection as the young people try to understand them, make sense out of them, and fit them into the context of their new lives".

Hos ungdommene ble disse refleksjonene også en motivator for å engasjere seg for andre, og bruke egne erfaringer til å hjelpe andre i liknende situasjoner. For Rachel ble et viktig vendepunkt i hennes utviklingsprosess da hun flyttet fokuset fra å se seg selv som en byrde, til å forstå at hun kunne være betydningsfull for de andre ungdommene på senteret (Hauser et al. 2006:58). Analysen viser flere eksempler på dette, blant annet ved Sandys interesse for politikk, Billys engasjement i Community Youth Guild og hans utdanning til politi, samt Rachels ønske om å bli en barnevernsarbeider. At engasjement basert på erfaringer blir viktig for ungdom utsatt for omsorgssvikt kan også organisasjonene Landsforeningen for barnevernsbarn og Barnevernsproffene tjene som eksempler på, hvor begge organisasjonene

helt eller delvis driftes av personer som har eller har hatt tiltak fra barnevernstjenesten (Landsforeningen for barnevernsbarn nettside, Forandringsfabrikken nettside). Frankl hevdet nettopp at selvtranscendens og dette engasjementet utenfor oss selv er avgjørende for søken etter mening (Yalom 2011:514). Disse eksemplene viser at deres refleksjoner over fortiden motiverer til engasjement for andre, og at det å oppleve seg betydningsfull er avgjørende for deres bearbeidelsesprosess.

Bunkholdt & Sandbæk (2008:22-23) tar opp maktaspektet ved barnevernet som samfunnsinstitusjon, og peker på hvordan barnevernet gjennom sitt mandat gjør store inngrep i privatlivet til barn og foreldre. For å ikke objektivere brukere av tjenester poengteres det at ansvar for eget livsprosjekt er svært viktig. Begreper som brukermedvirkning og empowerment eller myndiggjøring har blitt viktig i denne sammenhengen (Bunkholdt & Sandbæk 2008:22, Andersen et al. 2000:9). For ungdom i institusjon vil det å ta ansvar for eget livsprosjekt være svært viktig. Analysene av de fire resiliente ungdommene i Hauser et al. (2006)s studie bekrefter at individualisme og det være aktiv agent i eget liv er en sentral kilde til mening. Ved at ungdommene blir utfordret på å reflektere over hva som er viktige kilder til mening i deres liv, vil dette også være med på å ansvarliggjøre ungdommene, og gjøre de bevisst på hva som engasjerer dem, og hvilke ønsker de har fremover.

SoMe som et omfattende måleinstrument for ulike kilder til mening vil altså være et fruktbart verktøy å anvende når det ønskes å sette fokus på opplevelse av mening hos denne gruppa. SoMe fremmer evnen til refleksjon, som kan være med på å bestemme retning for livet, motivere til et engasjement på bakgrunn av erfaringer, og øker opplevelsen av å være betydningsfull. Refleksjonene vil også være med på å ansvarliggjøre disse ungdommene ved at de selv definerer viktige kilder til mening, og legger derfor til rette for at ungdommene myndiggjøres i møte med barnevernet som et kontrollerende samfunnsorgan. Disse aspektene ved SoMe vil jeg nå knytte til en diakonal kontekst.

7.3.2 Kilder til mening hos ungdom utsatt for omsorgssvikt – en diakonal utfordring og mulighet

Innledningsvis redegjorde jeg for ungdom utsatt for omsorgssvikt som en diakonal målgruppe, ved at familien som en sårbar størrelse er et viktig arbeidsområde (Kirkerådet 2008:17), og at omsorgssvikt blir en viktig tematikk. Videre pekte jeg på kirkens

helseoppdrag som en del av det diakonale oppdraget, der helseoppdraget blant annet knyttes til menneskets verdigrunnlag, og forventninger om livsmestring og mening i livet (Kirkerådet 2014:10). Denne oppgaven har vist hvordan livet som meningsfylt er en overordnet dimensjon ved livet, som berører faktorer for resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt. Denne kunnskapen blir altså et viktig bidrag for det diakonale arbeidet med denne gruppa. Som nevnt forstås diakonien med de grunnleggende innholdskomponentene nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet (Kirkerådet 2008:7). I redegjørelsen for dette poengteres det at ”diakonien er en tjeneste for medmennesket, for skaperverket og for Gud”, og videre at ”gjensidighet og respekt for hverandres verdighet er grunnleggende” (Kirkerådet 2008:7).

Jeg har gjennom diskusjonen pekt på hvordan det å være aktiv agent i eget liv var et gjennomgående tema for mening hos ungdommene i Hauser et al. (2006)s studie, og var knyttet til opplevelsen av seg selv som betydningsfull, og et engasjement for andre. Det å oppleve seg selv som betydningsfull viste seg sentralt for utviklingen av resiliens (Hauser et al. 2006:39), og er også sentralt i Schnells definisjon av et meningsfylt liv, som hun definerer som ”a fundamental sense of meaning, based on an appraisal of one’s life as coherent, significant, directed, and belonging” (Schnell 2009:487). For et godt diakonalt arbeid med denne gruppa, kreves det altså en oppmerksomhet på viktigheten av å oppleve seg som betydningsfull og å være aktiv agent i eget liv. Om nestekjærlighet skal prege møtet med denne gruppa, må nettopp denne gjensidigheten komme til uttrykk ved at ungdommene selv får bruke sitt potensiale, og anvende kilder som øker denne opplevelsen av betydning, slik som generativitet, omsorg, og sosial forpliktelse. Brækken & Torp (2013:312) hevder det å fokusere på sårbarhet som en styrke er en viktig del av evangeliets formidling. Dette skjer ved at noe som er ødeleggende og uverdigg, vendes til noe som bygges opp, og sentralt for dette er å styrke menneskets egne evner og gi anerkjennelse, slik at det motvirker avmakt (Brækken & Torp 2013:312). Myndiggjøring som prinsipp i arbeid med denne gruppa må altså gjelde for kirken som arena, så vel som innen barnevernet. Om dette blir lagt til rette i møte med denne gruppa, vil diakonien kunne ta på alvor uttalelsen om gjensidighet som nøkkelord ved nestekjærligheten (Kirkerådet 2008:9).

Inkluderende fellesskap er som nevnt en sentral komponent ved diakonien (Kirkerådet 2008:7). I Plan for diakoni påpekes som grunnleggende for den kristne tro at mennesket er skapt til fellesskap (Kirkerådet 2008:18). Relasjoner viste seg som grunnleggende viktig for

ungdommene i Hauser et al. (2006)s studie, både for utviklingen av resiliens og som viktige kilder til mening. Fellesskap er altså grunnleggende for mennesket, og sentralt for å oppleve mening. Tett knyttet opp til fellesskap ligger behovet for å oppleve tilhørighet. Å oppleve tilhørighet er en sentral del av livet som meningsfullt, etter Schnells (2009:487) definisjon. Danbolt & Stifoss-Hanssen (2003:35) hevder nettopp at ”religion skaper et fellesskap og dermed tilhørighet”. Her vil kirken som fellesskap spille en sentral rolle. I tillegg til å møte disse ungdommenes behov for å oppleve seg betydningsfull og selvstendig, har kirken som et tilhørende fellesskap også en spesiell mulighet til å legge til rette for at ungdom utsatt for omsorgssvikt får tilgang på ulike kilder til mening som ikke kommer tydelig frem i gjenfortellingene av intervjuene med ungdommene i Hauser et al. (2006)s studie. For eksempel vil kirken som arena kunne gi et større spillerom for å utforske religiøsitet som kilde til mening hos denne gruppa. Dette er som nevnt en velkjent faktor for resiliens (Crawford et al. 2006 referert i Masten 2014:165). Videre kan kirken forstås som leverandør av ulike kilder til mening innenfor domenet orden og struktur, ved at kirken har tradisjonsbærende element slik som dåp, konfirmasjon, vielse og begravelse (Danbolt & Stifoss-Hanssen 2003:26), og gir moralske forestillinger for hva som er rett og galt, ved at Den norske kirke som institusjon preges av ideelle normer, verdier og idealer (Fretheim 2014:35). Slik sett kan kirken bidra både til ”conservation, order, holding on to the well-established” (Schnell & Becker 2006:121), og ”values and rules” (Schnell & Becker 2006:121), som kildene tradisjon og moral handler om.

Kilder til mening hos ungdom utsatt for omsorgssvikt kan altså ses som en diakonal utfordring, ved at nestekjærligheten skal preges av ungdommenes behov for myndiggjøring, og å oppleve seg selv som betydningsfull. Videre har diakonien gjennom kirken som arena også en mulighet til å legge til rette for at viktige kilder til mening får spillerom i møte med denne gruppa, gjennom den meningsbærende dimensjonen kirken representerer.

Kapittel 8. Konklusjon og avsluttende refleksjoner

Relasjonen mellom kilder til mening og resiliens hos ungdom utsatt for omsorgssvikt handler om at det er en samvariasjon mellom faktorer for resiliens og kilder til mening i livet, og peker på at det å oppleve livet som meningsfullt er en overordnet dimensjon ved livet som berører ulike faktorer for resiliens. Faktorer for resiliens forteller hva som spiller inn for at en person tross belastninger viser god fungering, og analysene viser altså at disse faktorene kan

knyttet opp til å oppleve livet som meningsfylt, og derfor investere i kilder til mening. Om resiliens og positiv utvikling skal være en målsetting i arbeid med ungdom utsatt for omsorgssvikt, vil kilder til mening derfor bli en viktig ressurs.

Det som var gjennomgående ved ungdommene i materialets opplevelse av mening og utvikling av resiliens, var evnen til å forstå seg selv, få bestemme over seg selv, ha betydningsfulle relasjoner, samt å selv ha tillit til ens egen betydning. Disse aspektene blir det viktig å legge til rette for i møte med ungdom utsatt for omsorgssvikt, i barnevernet så vel som i en diakonal sammenheng. Det hevdes at det i dag er et stort behov for å sette fokus på livskvalitet i barnevernssammenheng (Kayed & Jozefiak 2015:17). Når SoMe anvendes i møte med denne gruppa blir det nettopp satt fokus på hva som gir sårbare unge mening i hverdagen, noe som har vist seg å ha en positiv virkning på livskvalitet (Schnell 2009:483).

Et meningsfylt liv handler om at en person forstår livet som sammenhengende og betydningsfullt, og opplever at livet har en retning og en tilhørighet (Schnell 2009:487). Når det reflekteres over hva som er sentrale kilder til mening i ens liv, utfordres den enkelte til å bestemme retning for livet, og til å definere hva som er betydningsfullt i ens eget liv. For ungdom utsatt for omsorgssvikt kan dette knyttes til myndiggjøring og muligheten til å se bort fra tidligere erfaringer og definere retning for livet på ny. SoMe som måleinstrument på kilder til mening kan være et viktig verktøy for å få tak på dette. Margareth Olin uttrykker dette fint når hun hevder ”det er denne ene tingen vi må huske på å si til hverandre: lær deg å lytte innover, til deg selv. du har alle svarene der inne, dypt der inne finnes det som er du. og det er deg jeg vil møte” (Dønnestad & Sanner 2006:36).

Referanser

- Allport, G. (1992). Preface. I Frankl, V. *Man's Search for Meaning. An Introduction to Logotherapy*. (s. 7-10). Boston: Beacon Press.
- Andersen, M. L., Brok, P. N., Mathiasen, H. (2000). *Empowerment på dansk*. Frederikshavn: Dafolo Forlag.
- Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium - den salutogene modellen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Backe-Hansen, E., Havik, T., & Grønningsæter A. B. (red.) (2013). *Fosterhjem for barns behov – rapport fra et fireårig forskningsprogram*. (NOVA Rapport 16/13). Hentet fra <http://www.bufdir.no/Global/Fosterhjem/Rapporter/1/FosterhjemForBarnsBehov.pdf>
- Barnevernloven. Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester.
- Bassai, L., Piko, B. F. & Steger, M. F. (2010). Meaning in Life: Is It a Protective Factor for Adolescents' Psychological Health? *International Journal of Behavioral Medicine*, 18, (1), 44-51.
- Borge, A. I. H. (2010). *Resiliens – risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. New York: Oxford University Press.
- Brækken, G. & Torp, E. (2013). Vi vil skape trygge rom. I L. G. Engedal, B. L. Persson & E. Torp (Red.). *Trygge rom. Trosopplæring i møte med sårbare og overgrepsutsatte barn og unge*. (s. 310-327). Oslo: Verbum.
- Bunkholdt, V. & Sandbæk, M. (2008). *Praktisk barnevernarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Danbolt, L. J, Stifoss-Hanssen, H. (2003). *Hvermann og Gud – om religiøst liv i folkekirken*. Oslo: Verbum.
- Danbolt, L. J. (2014). Hva er religionspsykologi? Begrepsavklaringer i en nordisk kontekst. I L. J. Danbolt, L. F. Engedal, H. Stifoss-Hanssen, K. Hestad & L. Lien (Red.). *Religionspsykologi*. (s. 17-29). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dyrhaug, T. (2014, 15. desember). Barnevern, 2013. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barnevern>
- Dønnestad, E. & Sanner, M. (2006). *Håndbok for forandrere – om verdighet i møte med de som vokser opp og de som vil vokse*. Kristiansand: Forandringsfabrikken Forlag.
- Forandringsfabrikken nettside. *Barnevern*. Hentet fra <http://www.forandringsfabrikken.no/barnevern-info/> (Lest 15.04.15).
- Frankl, V (1992). *Man's Search for Meaning - An Introduction to Logotherapy*. Boston: Beacon Press.
- Frankl, V (1994). *Vilje til mening*. Oslo: Adventura.
- Fretheim, K. (2014). *Ansatte og frivillige: endringer i Den norske kirke*. Oslo: Prismet forlag.
- Grossman F. K, Sorsoli, L. og Kia-Keating, M. (2006). A Gale Force Wind: Meaning Making by Male Survivors of Childhood Sexual Abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76, (4), 434-443.
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gjelsvik, B. (2007). Forebygging og resiliens. I A. I. H. Borge (Red.). *Resiliens i praksis – teori og empiri i et norsk perspektiv*. (s. 27-38). Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Gautun, H., Sasaoka, K. & Gjerustad, C. (2006). *Brukerundersøkelse i barnevernsinstitusjonene*. (NOVA Rapport 9/06). Hentet fra: <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2006/Brukerundersokelse-i-barnevernsinstitusjonene>
- Hauser, S. F., Allen J. P. & Golden, E. (2006). *Out of the woods - tales of resilient teens*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Kayed, N. S., Jozefiak, T., Rimehaug, T., Tjelflaat, T., Brubakk, A. og Wichstrøm, L. (2015). *Psykisk helse hos barn og unge i barnevernsinstitusjoner*. (Forskningsrapport NTNU Regionalt kunnskapscenter for barn og unge). Hentet fra https://www.ntnu.no/trykk/publikasjoner/Barnevernrapport_RKBU/#1/z
- Kayed, N. S., & Jozefiak, T. (2015). Livskvalitet hos unge i barnevernsinstitusjoner, i N. S. Kayed, T. Jozefiak, T. Rimehaug, T. Tjelflaat, A. Brubakk & L. Wichstrøm (2015). *Psykisk helse hos barn og unge i barnevernsinstitusjoner*. (Forskningsrapport NTNU Regionalt kunnskapscenter for barn og unge). (s. 17-18). Hentet fra https://www.ntnu.no/trykk/publikasjoner/Barnevernrapport_RKBU/#1/z
- Kendell-Tackett, K. (2002). The health effects of childhood abuse: four pathways by which abuse can influence health. *Child Abuse & Neglect*, 26, (6-7), 715-729.
- Killén, K. (2012). *Sveket 1 – Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Kirkerådet (2008). *Plan for diakoni i Den norske kirke*. Oslo: Forfatteren.
- Kirkerådet (2014). Kirke og helse – saksdokument KR 36/14. Hentet fra http://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2014/september/kr_36_0_14_kirke_helse.pdf
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko – skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Landsforeningen for barnevernsbarn nettside. *Om landsforeningen for barnevernsbarn.*

Hentet fra http://www.barnevernsbarna.no/no/om_lfb/ (Lest 15.04.15).

Lippe, A. von der (2007). Forord. I A. I. H. Borge (Red.). *Resiliens i praksis – teori og empiri i et norsk perspektiv.* (s. 5-7). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Lippe, A. von der, Hartmann, E. & Killén, K. (2007). Ego-resiliens som moderator mellom risiko og utfall. I A. I. H. Borge (Red.). *Resiliens i praksis – teori og empiri i et norsk perspektiv.* (s. 39-51). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Masten, A. S. (2014). *Ordinary Magic - Resilience in Development.* New York: The Guilford Press.

Park, C. (2005). Religion and Meaning. I R. F. Paloutzian, & C. Park (Red.). *Handbook of the psychology of religion and spirituality.* (s. 357-379). New York: The Guilford Press.

Resnick, B., Gwyther, L. P. & Roberto, K. A. (2011). *Resilience in Aging. Concepts, Research, and Outcomes.* New York: Springer.

Schnell, T. & Becker, P. (2006). Personality and meaning in life. *Personality and Individual Differences, 41,* (1), 117-129.

Schnell, T. (2009). The Sources of Meaning and Meaning in Life Questionnaire (SoMe): Relations to demographics and well-being. *The Journal of Positive Psychology, 4,* (6), 483-499.

Schnell, T. (2010). Existential Indifference: Another Quality of Meaning in Life. *Journal of Humanistic Psychology, 50,* (3), 351-373.

Schnell, T. (2011a). Experiential Validity: Psychological Approaches to the Sacred. *Implicit Religion, 14,* (4), 387-404.

- Schnell, T. (2011b). Individual differences in meaning-making: Considering the variety of sources of meaning, their density and diversity. *Personality and Individual Differences*, 51, (5), 667-673.
- Schnell, T. & Hoof, M. (2012). Meaningful commitment: finding meaning in volunteer work. *Journal of Beliefs and Values: Studies in Religion & Education*, 33, (1), 35-53.
- Schnell, T. & Keenan, W. J. F. (2013). The Construction of Atheist Spirituality: A Survey-Based Study. I H. Westerink (red.). *Constructs of Meaning and Religious Transformation*. (s. 101-118). Vienna: Vandenhoeck & Ruprecht unipress.
- Sørensen, T. (2015). Meaning-Making, Religiousness and Spirituality in Religiously Founded Substance Misuse Services – A Qualitative Study of Staff and Patient's Experiences. *Religions*, 6, (1), 92-106.
- Waaktaar, T. & Christie, H. J. (2000). *Styrk sterke sider – håndbok i resiliensgrupper for barn med psykososiale belastninger*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Wong, P. T. P & Wong, L. C. J. (2012). A Meaning-Centered Approach to Building Youth Resilience. I Paul T. P Wong. *The Human Quest for Meaning - Theories, Research and Applications*. (s. 585-617). New York: Routledge Taylor and Francis Group.
- Yalom, I. D. (2011). *Eksistensiell psykoterapi*. Oslo: Arneberg Forlag.

Vedlegg 1

T. Torbjørnsen, T. Sørensen, L. J. Danbolt, L. Lien, L. G. Engedal, H. Stifoss-Hanssen et al.

Variabelliste for populasjonsbasert survey – Mening og meningsløshet.

Demografiske variabler

Kjønn (kvinne; mann)

Alder (skriv inn alder)

Sivil status (enslig; separert/skilt; enke/enkemann; gift/samboer/partnerskap)

Er du i fast arbeid? (ja; nei)

Hvilken landsdel bor du i? (Østlandet, Sørlandet, Vestlandet, Midt-Norge, Nord-Norge)

SoMe – the Sources of Meaning and Meaning in Life Questionnaire - norsk versjon

Nedenfor er alle de 151 variablene av SoMe ordnet etter dimensjoner og underskalaer.

Alle variablene i instrumentet har svaralternativer på en sekspoengs Likert-skala (0-5) fra «stemmer ikke i det hele tatt» til «stemmer helt».

Variablene er her organisert etter dimensjoner og subskalaer. I spørreskjemaet vil variablene være blandet.

Opplevelse av mening

- . Jeg lever et rikt liv.
- . Jeg synes at det jeg gjør er viktig.
- . Jeg har en oppgave i livet
- . Jeg føler meg som del av en større helhet.
- . Jeg tror at livet mitt har en dypere mening.

Meningskrise

- . Jeg lider under at jeg ikke finner noen mening med livet.
- . Jeg opplever at livet mitt er tomt.
- . Jeg synes at livet mitt er meningsløst.
- . Når jeg tenker på livet mitt, virker det helt tomt.
- . Jeg sitter fast i en meningskrise.

Orden - Praktiskhet

- . Det er viktig for meg å se håndfaste resultater etter en arbeidsdag.
- . I stedet for å filosofere, burde man heller ta tak i tingene.
- . Det er veldig viktig for meg å ha begge beina på jorda.
- . Jeg liker å få noe gjort, ikke bare tenke.
- . Man bør alltid holde seg til kjensgjerningene.
- . Man bør konsentrere seg om de nyttige og nødvendige tingene i livet.
- . Jeg lærer heller noe praktisk enn noe teoretisk.
- . For å komme videre i livet er handling bedre enn prat.

Orden - Moral

- . God oppførsel er viktig for meg.

- . Jeg har klare moralske forestillinger.
- 21. Alle mennesker trenger klare verdier som de kan holde seg til.
- 22. Jeg trenger en følelse av sikkerhet i livet mitt.
- 23. Foreldre bør igjen gi barna sine mer moral.

Orden - Tradisjon

- 24. Orden er halve livet.
- 25. Jeg liker at livet går i vante baner.
- 26. Man bør ikke sette spørsmålstegn ved gamle sannheter.
- 27. I skolen bør verdier bli gitt videre og lært, og ikke drøftet og vurdert.
- 28. Andre ser alltid etter noe nytt, jeg hører til dem som heller holder fast på det gode og gamle.

Orden – Hensikt (fornuft)

- 29. Jeg holder gjerne fast på vaner.
- 30. Problemer lar seg bare løse med fornuft.
- 31. Fornuft er målestokken for alle ting.
- 32. Jeg treffer beslutninger overveid, og ikke intuitivt.
- 33. Før jeg bestemmer noe, veier jeg nøye fordeler og ulemper.
- 34. Jeg betrakter meg selv som et fornuftig menneske.

Horisontal selvtransending - Generativitet

- 35. Man skal sette spor etter seg i livet
- 36. Jeg anstrenger meg for å gjøre noe for generasjonene etter meg.
- 37. Jeg vil gjerne at det skal være noe igjen etter meg for ettertiden.
- 38. Jeg prøver å skape noe av varig verdi.
- 39. Jeg prøver å gjøre verden litt bedre.
- 40. Alle har et oppdrag å fylle her i livet.

Horisontal selvtransending - helse

- 41. Jeg passer godt på helsa mi.
- 42. Jeg lever slik at det er bra for helsa mi.
- 43. Jeg legger stor vekt på et sunt kosthold.
- 44. For meg er nytelse viktigere enn helse.

Horisontal selvtransending – enhet med naturen

- 45. Jeg føler meg veldig knyttet til naturen.
- 46. Det er et mål for meg å leve i samklang med naturen.
- 47. Jeg bidrar til å beskytte miljøet.
- 48. Jeg føler meg trygg i naturen.

Horisontal selvtransending - selvinnstikk

- 49. Først når jeg er ute i naturen, føler jeg meg ordentlig levende.
- 50. Det er viktig for meg å granske meg selv og min oppførsel.
- 51. Oppgjør med meg selv er viktig for meg.
- 52. Jeg søker stadig etter å bli kjent med meg selv, også når det er strevsomt.
- 53. Det er svært viktig for meg å stadig tenke over hvem jeg er
- 54. Jeg tenker mye på hvem jeg er.
- 55. Jeg bruker bevisst mye tid på å tenke over hvem jeg selv er.

Horisontal selvtransending – sosial forpliktelse

56. Når jeg ser urett, griper jeg inn.
57. Jeg engasjerer meg for rettferdighet.
58. Sosiale forhold og solidaritet er viktigere for meg enn økonomisk fremgang.
59. Jeg synes det er rett og rimelig å øke bensinprisen til fordel for miljøet.
60. Jeg går gjerne ned i kjøpekraft hvis det bevarer miljøet.

Vertikal selvtransending – organisert/eksplisitt religiøsitet

61. Religion er en viktig del av livet mitt.
62. Det er viktig for meg å be.
63. Jeg henter styrke fra min tro.

Vertikal selvtransending – åndelighet (spirituality)

64. Skjebnen er forutbestemt for hver og en av oss.
65. Det finnes noe jeg anser som hellig.
66. Jeg tror på under.
67. Det er alltid en grunn til at det går som det går.
68. Jeg føler at det finnes en annen virkelighet enn den som er kjent for oss.

Selvaktualisering - utvikling

69. For meg handler livet om stadig videre utvikling.
70. Jeg arbeider med å virkeliggjøre mine målsettinger.
71. Jeg leter stadig etter oppgaver som lærer meg noe nytt.
72. Livslang læring er svært viktig for meg.
73. Jeg arbeider hele tiden med å forandre og utvikle meg.
74. Livet burde innebære utvikling og forandring.

Selvaktualisering - frihet

75. Jeg vil være fri og uavhengig.
76. Å være uavhengig betyr svært mye for meg.
77. Jeg er et svært frihetselskende menneske.
78. Jeg har et sterkt frihetsbehov.
79. Lengselen etter frihet driver meg.
80. Frihet er viktigere enn alt annet.

Selvaktualisering - utfordring

81. Jeg trenger et snev av eventyr i livet.
82. Man bør prøve alt.
83. Nye ideer kan begeistre meg umiddelbart.
84. Jeg søker utfordringer.
85. Jeg er et menneske som elsker risiko.

Selvaktualisering - individualisme

86. Det viktigste målet i livet mitt er å realisere meg selv.
87. Uavhengighet er veldig viktig for meg.
88. Grenser er til for å overskrides.
89. Jeg vil gjerne være annerledes enn andre.
90. Det er mitt mål i livet å bli kjent med og leve ut alle mine ferdigheter og interesser.
91. Det er viktig for meg å finne min egen vei.

Selvaktualisering - kreativitet

- 92. Jeg synes Picasso har rett når han sier at det viktigste i livet er å være kreativ og fantasifull.
- 93. Jeg liker skapende virksomhet.
- 94. Jeg former mitt liv med fantasi og mange ideer.
- 95. Kreativitet spiller en stor rolle i livet mitt.
- 96. På fritiden driver jeg med kreative sysler.

Selvaktualisering - oppnåelse

- 97. Det som teller for meg er å lykkes.
- 98. Jeg beundrer mennesker som er vellykkede.
- 99. Det er viktig for meg å prestere på et høyt nivå.
- 100. Jeg er prestasjonsorientert.

Selvaktualisering - kraft

- 101. Jeg lar livet utfordre meg til å kjempe.
- 102. Jeg er en type som kjemper.
- 103. Jeg ville heller lede en gruppe enn bare å være medlem.
- 104. Jeg liker å ha innflytelse på andre mennesker.
- 105. Jeg viser mine sterke sider når jeg kan.

Selvaktualisering - kunnskap

- 106. Jeg er vitebegjærlig.
- 107. Jeg tilhører dem som gjerne stiller spørsmål ved alt.
- 108. På fritida beskjefriger jeg meg med saker som jeg vil lære mer om.
- 109. Jeg vil forstå alt som møter meg.
- 110. Jeg leser mye.

Velvære og relasjon - oppmerksomhet

- 111. Overganger fra en livsfase til en annen må feires.
- 112. Når et barn blir født, noen gifter seg eller noen dør, er det viktig å gjennomføre bestemte ritualer.
- 113. Jeg vil være bevisst til stede i hvert øyeblikk av livet mitt.
- 114. Ved nyttårstider tar jeg meg tid til ettertanke.
- 115. Jeg unner meg bestemte ting regelmessig fordi de øker min følelse av velvære.
- 116. Det er ting jeg gjør regelmessig sammen med andre mennesker, og som betyr mye for meg.
- 117. Jeg synes det er viktig å legge merke til årstidenes veksling og markere dem på en passende måte.
- 118. Mange ting er så viktig for meg at jeg feirer dem regelmessig.

Velvære og relasjon - omsorg

- 119. Jeg er omsorgsfull.
- 120. Jeg bryr meg om andres ve og vel.
- 121. Jeg tenker ofte på hvordan jeg kan glede andre.
- 122. Når noen ber meg om noe, er jeg straks klar til å hjelpe.

Velvære og relasjon - fellesskap

- 123. Vi burde tilbringe livet i fellesskap med andre.
- 124. Jeg anstrenger meg for å pleie mine forhold til andre.

125. Jeg trenger nærhet til andre mennesker.
126. Jeg tilbringer så mye tid som mulig sammen med andre.
127. Vennskap er det viktigste i livet mitt.

Velvære og relasjon - harmoni

128. Jeg legger stor vekt på harmoni.
129. I kontakt med andre, synes jeg det er viktig å bidra til å skape god stemning.
130. I kontakt med andre, legger jeg stor vekt på harmoni.
131. Jeg anstrenger meg for å gå gjennom dagen på en balansert og harmonisk måte.
132. Jeg streber etter indre harmoni.
133. Jeg streber etter indre ro og balanse.
134. Jeg legger stor vekt på å leve i samklang med meg selv og andre.
135. Jeg er veldig oppmerksom på min egen indre likevekt.

Velvære og relasjon - kjærighet

136. Jeg tar meg rikelig med tid til alt som har med kjærighet å gjøre.
137. Jeg hengir meg gjerne til romantiske følelser.
138. Jeg tar meg rikelig med tid og ro til å være nær et annet menneske.
139. I mitt liv dreier alt seg om kjærighet.

Velvære og relasjon - fornøyelse

140. Det viktigste i livet er å ha det gøy.
141. En god latter forlenger livet.
142. Et menneske jeg skal tilbringe mye tid sammen med må ha et lyst sinn.
143. Jeg føler meg mer tiltrukket av glade mennesker enn av alvorlige.
144. Det er viktig for meg å le hjertelig minst en gang om dagen.
145. Jeg går gjerne ut for å treffe andre.

Velvære og relasjon – trøst/velbefinnende

146. Man må skjemme bort seg selv regelmessig.
147. Jeg tar meg tid til å slappe av.
148. Når jeg har lyst på noe, unner jeg meg det.
149. I alt hva jeg gjør, er det viktigste for meg at jeg føler meg vel og tilfreds.
150. Jeg tar meg god tid til å late meg.
151. Av og til unner jeg meg noe riktig godt og bryr meg ikke om hva det koster.

